

LETNIK XI.

Naš rod

LETO 1939./40.

6.

Naslovna slika: »*Gasperček*«. K članku »*Lutke*«.

»*Naš rod*« izhaja v Ljubljani med šolskim letom in ga prejemaajo naročniki »*Mladinske matice*«, ki plačajo naročnino za list in publikacije »*Mladinske matice*« v mesečnih obrokih po din 250. Celoletna naročnina znaša 25 din.

List izdaja »*Jugosl. učiteljsko združenje*« — sekcija za dravsko banovino v Ljubljani, zanjo odgovarja Metod Kumelj.

Glavni in odgovorni urednik Josip Ribičič.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Frančiškanska ulica 6.

Tisk Učiteljske tiskarne v Ljubljani (predstavnik Francè Strukelj).

ALBERT ŠIROK LUTKE

Lutke pripravljajo igrico.

Otroci se stiskajo in čitajo na steni letak. Igrica torej, ki ni za mevže in strahopetce! To predstavo morajo videti! In bilo je junakov, da se je kar trlo! Oder je bil pripravljen.

Zazvonilo je. Zvonil je Gašperček. Pred zaveso je stopil in zvonil z obema rokama. Nato je odnesel zvonec, vzel je gosli, kihnil je, da mu je bilo kar nerodno, podrgnil si je rdeči nos z lokom in zaigral je lepo pesem. Priklonil se je in izginil.

OSEBE SE PREDSTAVLJAJO.

Zganila se je zavesa. Pred zastor je stopil glavni junak in se je predstavil.

Jaz sem mamin miljenček,
z mamico se imava rada.
Moje delo je — igranje,
moja jed je — čokolada.
Kadar hočem kaj — zajočem,
pa dobim, kar si želim,
naj bo žoga, puška, zvonček,
naj bo avto, vlak, balonček.
Ko pa sit sem avtov, vlakov,
hočem luno še z oblakov,
hočem ptičjega še mleka,
mama me tedaj naseka —
ne po hrbtu, malo niže,
da vreščim na mile viže
in bežim od doma proč.
Ali ko me noč objame
in ne vidim zlate mame,
se zajočem, — k mami hočem:
»Mama, zlata mama, pridi!«
Ali mama me ne vidi,
ali mama me ne čuje,
meni huje je in huje.
Kam čem — kam? Tako sem sam.
Vseokoli strah preži,
mamice pa ni in ni.

Pa se ni mogel več premagovati.
Zajokal je miljenček in je izginil za zaveso.

Mamin miljenček med ljudožrci v divjli Afriki

Začetek ob 5. uri

Vstopnina 2 din

KDOR SE RAD LE SMEJE, NAJ OSTANE DOMA!
KDOR SE RAD CMERI, NAJ OSTANE DOMA!
KDOR SE BOJI LJUDOŽRCEV IN LEVOV, NAJ OSTANE DOMA!
PRIDE NAJ, KDOR JE JUNAK!

Zdaj se je zavesa močno stresla. Prikazala se je glava, grozna glava zamorca. Divji pogledi so švigali po dvorani. Počasi se je primajala vsa grozna postava na oder. Otroci so se kar umikali. Kako smešen je bil ta divjak v svoji čudni obleki in kako grozen obenem! Razkoračil se je sredi odra in odprl je svoja široka usta, da je šel kar mrz po dvorani.

Hu! Hu! Hu!

Ali me še ne poznate?!

Ali še ne trepetate?!

Ljudožerec sem Zulú,
kralj gozdov sem, strah divjine,
vodja divjega rodu.

Vsak se zdrzne, kadar vstanem,
vse trepeče, kadar vstanem,
in beži na vse strani!

Panter mi je za igračko,
z levom se igram kot z mačko,
slon pa je moj jezdni konj.

Ne bojim se niti kače,
niti kače klopotače.

Če je kdo, ki se smeji,
naj le pride meni v svate,
primaruha! — brez solate
za pečenko ga požrem!

Stopil je za korak naprej, še enkrat je široko zazijal in nato je ob-

Mamin milijoneček

lastno odkorakal. Otroci v dvorani so se kar oddahnili.

Zdaj je šinil drugi zamorec izza zaves. Z mečem in s ščitom v roki je planil dvakrat čez oder kot bi lovil nevidnega sovražnika in je pri tem kazal vso svojo gibčnost in hitrost. Po videzu ni bil nič manj grozen kot poglavar Zulú sam, še nevarnejši se je zdel. Predstavil pa se je takole:

Jaz sem lovec in poveljnik,
brat je moj sam kralj Zulú,
ljubim boj in pa nevarnost.
Strah? Jaz ne poznam strahu!
Moj je meč — nosilec smrti,
ščit je moj močan kot zid,
kakor panter sem nevaren,
kakor kača jaz sem zvit.
Včasih zberem svojo četo
in na leve grem na lov,
pa zvečer se z lepim plenom
v vrišču vračamo domov.
Kadar bliža se nevarnost,
pesem bobnov zabrni
in v sovražnika se četa
mojih borcev zakadi.
In po boju in po zmagi,
ko je vsa nevarnost proč,
vsi se zberemo pri ognjih
in prerajamo vso noč.

Kot se je prikazal, tako je izginil.

Zdaj je prikoralala na oder štorclja. S klobukom in z naočniki je prišla. Malo je šepala, malo je škilila.

Počakala je, da se je polegel smeh po dvorani, potem pa se je priklonila in je zapela s hripavim glasom:

Jaz sem štorclja, teta štorclja,
kdo od vas me ne pozna?
Jaz sem štorclja, tista štorclja,
ki otroke rada ima.
Tudi žabe vidim rada,
kače so delikatesa,
če pojem še močerada,
se počutim kot princesa.
Ko pa lačna iščem žabe
in v močvirju se zamaknem,
pa namesto sladke žabe,
jojme — revmatizem staknem.
Kdor jeseni me obišče,
me ne najde več doma,
v Afriko na letovišče
revmo si bom zdravil šla.

Po dvorani se je razlegal vesel smeh. Dobro se je štorclji zdelo. Pošknila je z enim očesom po veselih otrocih in je odštorkljala.

Ko je smeh malo ponehal, se je začela zavesa počasi dvigati. Zdaj se je začela šele prava predstava.

Grozni Zulú

Zamorski vojščak

PRVO DEJANJE

Tu nastopata mama in njen miljenček. Mamim miljenček se je najedel bonbonov, medu in čokolade. Zdaj se je hotel igrati. »Mama, daj mi sabljo in puško!« je rekel. Mama mu je dala oboje.

Naveličal se je sablje in puške.

»Mama, daj mi konjička in bič!« Ona mu je ustregla. Zajahal je konjička in pokal je z bičem. Tudi s tem ni bil zadovoljen. Odložil je bič in sunil konjička, da je odletel v kot.

»Mama, daj mi avto!« In mama mu je dala avto in potem še vlak in letalo. Vsa soba je bila polna igrač. Ali mamin miljenček je bil sit in siten in je hotel še več.

»Mama, daj mi luno!« je ukazal. Mama ga je pogledala. »Na streho stopi in jo snemi z neba. Igrati se hočem z njo!« Mama je molčala.

»Hočem jo, hočem imeti!« je zacepetal z nogami. Mama se je razjezila. Tanka brezovka je zapela bridko pesem. Kako se je zdaj mamin miljenček drl! Da zbeži z doma, pri njej noče ostati več, pri hudi mami, je rekel. Zagrabil je igrače, treščil jih je ob tla, da so se razletele po sobi, odprl je vrata in je zbežal.

DRUGO DEJANJE

Mamin miljenček je bežal, bežal. Šel je mimo tisoč nevarnosti in prispev v divji afriški pragozd. Vroče mu je bilo, gozd mu je dal senco; lačen je bil, sladke jagode so se mu kar ponujale; truden je bil, mah ga je vabil v svoje mehko naročje. Legel je in se odpočil. Nekaj je v drevju zašumelo. Zbudil se je. Sto opic se je lovilo po drevju in trgalo za njegovo kapo. Zagrabil je za suho vejo na tleh in jo je zagnal v opice. Niso se prestrašile in niso spustile kape. Lomile so veje in obmetavale z njimi dečka. Gologlav je bežal, opice po vejah za njim.

Kar naenkrat pa so se razbežale z divjim vriščem na vse strani. V daljavi se je prikazal lev. Miljenček je imel le še toliko časa, da se je rešil na drevo. Lev se je jezno zaganjal v deblo. Zdaj pa je nekaj lomastilo po gozdu, da se je drevje lomilo. Velikanski slon se je bližal. Lev se je pogljal proti njemu. Slon je glasno zatulil, zagrabil je s trobcom leva in ga treščil v deblo, da je kar obležal.

Slon je lomastil naprej. Nastala je tišina. V bližini je klokotala voda.

Rešiteljica štokrlja

Zdaj šele je začutil miljenček, kako je žejen. Oprezno se je spustil z drevesa in se približal vodi. Sklonil se je, da bi pil, ali naenkrat zazija tik pred njim grozno krokodilovo žrelo. Miljenček krikne in zbeži. Nenadoma pa se pojavijo pred njim temne postave. Na pol mrtev od strahu pade divjim ljudožercem v roke.

TRETJE DEJANJE

Zopet se dvigne zavesa. Otroci v dvorani se še dihali več ne upajo.

Ljudožerci se gostijo ob ognjih, pojejo in plešejo divje pesmi in plese. Mamin miljenček je zvezan k deblu ob hišici iz trsja in se ne more ganiti.

Vrišč postaja čim dalje hujši, blazno veselje čim dalje večje. Pesem ljudožercev govori o bogatem lovu, o ubitem tigru in ujetem belem človeku! Poglavar Zulú sam poje in pleše.

Zdaj se zgodi nekaj čudovitega. Neopazno se približa maminemu miljenčku štorcklja, tista njegova prijateljica, ki ji je lovil nekdanje črve in hrošče. S svojim ostrim klunom postrizže vrvi in mamin miljenček zbeži, zbeži v svobodo. Teta štorcklja mu kaže pot.

ČETRTO DEJANJE

Otroci se niso mogli vzdržati, ploskali so in kar cepetali z nogami od veselja. Umirili so se šele tedaj, ko se je počasi dvignil zastor.

G. Rajčev - Kat. Špur - Št. Atanasov

Dekletove solze

Ilustriral P. Georgijev

V turških časih je živela ubožna vdova s hčerkico. Deklica je rastla, zrastle in postala je velika krasotica. Glas o njeni lepoti se je hitro širil daleč naokrog. In od blizu in daleč so prišli snubci, sami lepi in bogati mladeniči. Mati pa je vsem govorila, da je deklica še premlada za poroko, da še ne zna varovati hiše in tudi gospo-

Nova slika. Mama sedi v sobi vsa žalostna, gleda po igračkah po sobi in solze ji silijo v oči. Skloni se in šepeče: »Nikdar, nikdar več ga ne bo nazaj!« Ta hip se odprejo vrata na stežaj. Miljenček in štorcklja vstopita.

Mama objame svojega miljenčka.

»Ja, fant moj zlati, kje si bil tako dolgo?«

»Nikdar ne pojdem več od tebe, mamica!«

In sta se razjokala od veselja.

Še štorckli se je milo storilo.

Mamin miljenček je moral zdaj pripovedovati mami, kako se mu je godilo po svetu, kako je zašel v pragozd med zveri in ljudožerce in kako ginjena objela rešiteljico.

Miljenček je stopil k svojim igračkam in jih razkazoval štorcklji. Mama pa je med tem pogrnila mizo. Kmalu so sedeli pri mizi vsi, tudi štorcklja seveda. Jedli in pili so ter so bili veseli. Pa še kako veseli! Štorcklja je celo zaplesala. Ko je zastor padel, so otroci veselo ploskali, posebno še štorcklji. Ta je morala še enkrat na oder. Priklonila se je, poškilila in še enkrat zapela s hripavim glasom:

Jaz sem štorcklja, teta štorcklja,
kdo od vas me ne pozna?

Jaz sem štorcklja, tista štorcklja,
ki otroke rada ima.

Pa je zmagoslavno odštorckljala.

dinjiti ne. Pa tudi deklica sama ni mislila na poroko. Prepevala je na vrtu.

Ko so jo prijateljice vabile v kolo, se jim je smejala:

»Pojdite same tja, prijateljice! Skačite v kolu, mladeničem pa povejte, da sem že zaročena. Bela lilija je moj ženin, tulipani so moji svatje, moje svakinje so tenke travice in bršljan je moj kum.«

Tako se je Cvetana smejala in živela brezskrbno, dokler ni prišel strašni dan...

Vas je stala ob robu gozda. Cvetanina domačija pa na robu vasi. V gozdu so prebivali Turki-hajduki. Njihov poglavar je bil hud janičar. Tudi on je že slišal o Cvetanini lepoti.

Neke temne noči so zalajali psi in mati in hči sta se prestrašeni zbudili iz sna. Kmalu sta zaslišali šum in peket konjev. Takoj jima je postalo jasno, da so prihrumeli hajduki in da gredo naravnost k njima. In vsa vas je zaslišala krik Cvetanine matere:

»Hajduki so prišli po Cvetano!«

Vsem sta se nesrečni ženski zasmilili, toda nihče se ni upal pogledati iz hiše, kaj šele, da bi se spopadel s Turki.

Turke je vodila pot skozi gozd. Mati je stekla za njimi. Ker pa je bila stara, so jo moči kmalu zapustile. Sredi poti je omagala in ostala na robu gozda.

Ko se je prebudila, je sijalo sonce. Odprla je oči in zagledala pred seboj čudno cvetje. Duh cvetja jo je zbudil. Sklonila se je in odtrgala cvet: tenko stebelce, pokrito z belimi cvetovi. Na vsakem cvetu kapljica rose. Vstala je, šla in se ni mogla načuditi: kamor koli je pogledala, povsod je bilo takšno cvetje.

In slišala je glas v svojem srcu: »Pojdi za temile cvetovi!«

In napotila se je. Hodila je in kmalu je pot zavila iz gozda. Prišla je do široke poljane. Tam je sredi poljane zagledala Cvetano, živo in zdravo, s svežim cvetjem na glavi. Okoli nje pa Turki-hajduki.

Mati je planila naprej in pritisnila na grudi svojo drago hčerko. Stiskala jo je na srce in jokala. Turki pa so stali in se niso zganili. Mati se je ozrla vanje in ni mogla verjeti: To niso bili Turki, temveč modro kamenje.

Prestrašena mati je sedla v travo. Cvetana pa ji je pripovedovala, kako je jokala po poti in kako je iz dna srca zaprosila: »Pomagaj mi, pravični Bog! Nimam zvestega dragega, ne ljubelega bratca, da pobijeta Turke!«

In ko je tako jokala, je prijahal iz gozda mlad junak. Svetil se je ko son-

ce. Njegov konj je bil rdeč tulipan. Junak sam pa je bil bela lilija, njegova obleka — bela šmarnica, uzda pa tenki bršljan.

Junak je razjahal, razprostrl roke, iztegnil bič in kogar je udaril, ta je na mestu obstal, se zaril v zemljo in se spremenil v moder kamen ...

Od tistega časa se poljana imenuje »Hajduška poljana«. In še danes stojijo tam visoki modri kamni. Na vrhu imajo kape, ki so podobne čeladam. Beli cvetovi, ki so pokazali Cvetanini materi pot, pa se imenujejo šmarnice. To so bile Cvetanine solze, ki jih je prelivala po poti, po kateri so jo peljali Turki ...

France Bevk

Peter Klepec

Ilustriral Riko Debenjak

11.

Komaj je naslednjega dne prisvela zarja, je bil Peter Klepec že na nogah. Pomolil je k Bogu, se umil v čisti studenčnici. Ponujali so mu zajtrk, ki ga je odklonil, tudi si ni skuhal močnika. Poln trebuh je len hlapec, pravi junak se bojuje na tešče. Nestrpen si je mel roke in čakal, kdaj se bo začelo.

Sonce se je dvignilo na obzorje, tedaj so zapeli rogovi. Na ravnini pod Kraljevim gričem sta si tatarska in ogrska vojska že stali nasproti. Konji so hrzali, sulice so se lesketale, rožljali so meči. Kralj Bela in kan Batu sta pripeljala vsak svojega junaka.

Kan je debelo gledal Petra Klepca. Ta pritlikavec se kani spoprijeti z njegovim velikanom? Zakrohotal se je, zasmejalo se je tudi njegovo spremstvo in slednjič njegova vojska. Hahljala se je vsa ravnina.

Le kralj Bela se ni smejal, ne njegovo spremstvo, ne njegova vojska. Ob pogledu na tatarskega velikana jih je obšel dvom, ali mu bo Peter Klepec kos. Od strahu so pobledeli, čakali poraza in konca.

Peter Klepec pa ni pobledel, velikana se je bal tako malo kot stra-

šila v prosu. S Tatarji se je smejal tudi on in se radovedno oziral okrog.

»Glejte si no,« je rekel, »tu je pa veselo. Še dude nam manjka, pa bi zaplesali.«

Peš, brez orožja, z golimi rokami je šel velikanu naproti. Ta je sedel na močnem, iskrem konju, ki je od nestrpnosti grebel s kopiti. Tatar je bil velik, da le kaj, širok v pleča, ob boku se mu je zibala velika, kriva sablja. V obraz pa je bil strašno grd in zagorel, na hrbet mu je visela kita; nosil je velikanske brke, divje so se mu bliskale oči.

Peter Klepec si ga je ogledoval, ne da bi trenil z očmi.

»Dobro jutro!« ga je pozdravil po krščansko. »Pa tako grdo ne glej! Saj me še spraviš v slabo voljo.«

Tatar mu je kazal črne zobe in mu s konja pomolil roko.

»Da si mi zdrav, dragi pastirček!«

Klepec ga je zgrabil za desnico.

»Pozdravljen!« je vzkliknil. »A glej, ti na konju, a jaz na tleh; tako se ne bova metala.«

To je rekel in velikana potegnil s konja na zemljo. Vranec se je prestrašil in oddirjal, kana in njegovo vojsko pa je pri priči minil smeh. Kralja Belo in njegove, ki so to videli, pa je navdalo rahlo upanje.

Velikan je zarenčal od bolečine, zakaj Klepec mu je potegnil roko iz sklepa. Bila je nerabna za boj, pa saj je imel še levico. Z njo, je mislil, lahko premaga še najmanj deset takih pastirčkov. Potegnil je iz nožnice krivo sabljo in srdito zamahnil. Oгри so zamižali — mislili so, da bo Petra Klepca v hipu presekal na dvoje.

Korenjaški Osilničan pa mu je kakor za šalo nastavil glavo. A okreten, kot je bil, jo je naglo umaknil, kriva sablja se je zadrila globoko v mehka tla. Preden jo je Tatar utegnil izpuliti, je Peter Klepec z eno nogo že stal na nji.

»Le pusti ta pipec, naj ostane, kjer je,« je rekel smejé. »Pri nas se pretepamo z golimi rokami.«

Zgrabil je velikana za levico in ga zavrtel, da je pesjana neslo po zraku. Tako nekako kot delajo otroci, ko škarjice brusijo. Tatar je otepal z nogami, a ni našel tal, ni se mogel rešiti. Od omotice mu je šumelo v glavi, tema se mu je delala pred očmi.

Kan Batu in njegova vojska so stali kot olesneli in debelo gledali. Raca na vodi! Kaj takega niso pričakovali. Ogre pa je prevzela velika radost in navdušenje. Vpili so na vsa grla in cepetali.

Peter Klepec se je slednjič naveličal te igre. Spustil je velikana, da je kot pijan cepnil na tla. Tam je sedel kot cucek, nekaj časa si ni vedel pomagati, zakaj vse se mu je vrtelo pred očmi.

Opomogel si je nekoliko, pa zopet na Petra Klepca. A ta — hop! — preden ga je utegnil zgrabiti, je poskočil čezenj, da mu je bil za hrbtom. Tatar se je okrenil, Peter Klepec pa zopet — hop! — bil je na drugi strani. Velikan se je penil od jeze in sramote, Peter Klepec pa se je smejal. In vsakikrat, ko ga je velikan hotel napasti, mu je poskočil čez glavo.

Prizor je bil več kot smešen. Zdaj se je smejal kralj Bela, z njim njegovi velikaši in vsa vojska. Tedaj so bili Tatarji, ki se niso smejali. Kan je stal kot okamenel, bleдел od jeze in sramovanja.

»Hej, pastirček!« je zaklical. »Kako ti je že ime?«

»Peter Klepec.«

»Peter Klepec! Vrzi tega malo-pridneža na tla!«

Osilničanu pa se je velikan zamislil, ni maral prelivati krvi. Zacepetal je nad njim kot nad kužkom, ki ga hočemo spoditi iz hiše. Tatar je uvidel, da je premagan in da ga čaka smrt. Hotel je pobegniti, a je bežal le tako dolgo, dokler ga niso

dosegle tatarske puščice. Mrtev se je zgrudil na zemljo.

Ogri so noreli od veselja. Peter Klepec je bil zmagovalec. Tatarji so bili premagani. Kana je poraz strašno srdil in bolel.

»Po njih!« je zaklical svoji vojski in izdrl sabljo. »Niti eden naj nam ne uteče!«

Tatarji so spodbodli konje, izdrli sablje in naperili sulice.

»Prevara!« je zakričal kralj Bela.

»Kaj?« je vprašal Peter Klepec. »Ali niste bili tako domenjani?«

»Ne,« mu je odgovoril kralj. »Pesjan je prelomil besedo.«

Peter Klepec je skočil k prvemu hrastu in ga izruval s koreninami vred.

»Za menoj!« je zavpil.

Tatarska vojska je medtem z vojnim krikom že naskakovala. Korenjški Osilničan je zavihtel hrast in kot z brezovo metlo pometel prvo vrsto konjenikov. Živali in ljudje so se prestrašeni valjali na tleh. Peter Klepec je pometel drugo četo, a za njim je pritiskala ogrska vojska.

Kana je obšla groza. Spoznal je, da nihče ne zmora Petra Klepca. Obrnil je konja in se spustil v beg. Z njim je bežala tatarska vojska.

12.

Tatarji so pustili na ravnini nič koliko šotorov, bogate zaklade in brez števila sužnjev. Ogrji so se z velikim plenom zmagoslavno vrnili v svoj stari tabor na ravnini. Nevarnost je minila, začel se je čas radosti. Goreli so ognji, nad plameni se je peklo meso, razlivalo se je vino, razlegale so se pesmi. Več dni in noči so praznovali zmago.

Tedaj se je vrnil Peter Klepec, na katerega so bili skoraj pozabili. Bil je korenito opravil svoje delo. Tatare je napodil čez mejo in jih tako prestrašil, da se nikoli več niso vrnili na Ogrsko. Zdaj je ves popten in upehan, samcat pridrsal v tabor. Saj bi ga ne bili spoznali, da ni izruvanega hrasta nosil čez ramo.

»Saj res, Peter Klepec«, so rekli in se popraskali za ušesi.

Nekaj jim ni bilo prav, to jim je bral že v očeh. Ne njega, kralja Bello so častili kot zmagovalca. Zdaj pa stoji tu pred njimi. A spoznali so, kako je močan, niso se ga upali kar tako odgnati.

Ko je kralj Bela izvedel, da se je vrnil, se mu je peljal naproti.

»Pozdravljen!« mu je rekel in ga pristrčno objel. »Kaj pa Tatarji?« Klepec se je veselo zasmel.

»To so tekli!« je rekel. »Dober tekač sem, a sem jih le stežka dohajal. Menda še vedno lovijo svojo senco.«

»Kraljestvo si mi rešil.« je dejal kralj. »Zdaj te čaka plačilo.«

»Kaj bi tisto!« je Osilničan zganil z rameni. »Najprej obed! Pošteno me je izlačnilo. Ko se najem in naspim, bomo dalje govorili.«

In tako se je tudi zgodilo. Peter Klepec se je nasitil in popil pol vrča vina. Potem je legel ob steni kraljeve palače, si del hrast pod glavo in trdno zaspal.

Sanjal je o Osilnici in o materi, medtem pa so se mu črni oblaki zbirali nad glavo. Kralj mu je bil hvaležen, a ne tako njegovi velikaši. Bili so mu nevoščljivi, obenem so se ga bali. Taka silna moč! Kaj, ako mu nekega dne pride na misel, da jih napade? Preden bi utegnili reči mev, bi jih pometel kot pleve. Nevarno je imeti takega soseda.

Najstarejši dolgogradec je povedal kralju svoje pomisleke. Ostali so se vlekli za brke in pritrjevali.

»Ne bo ti treba.« se je oglasil eden izmed tistih, ki so bili jezdili po Petra Klepca. »Prerad ima svojo mater, pretežko čaka, da se vrne domov. Ne bi sprejel ponudbe.«

»Tako rad ima svojo mater, da se bo vrnil že jutri, nas pa pobil.«

Velikaši so se prerekli zaradi Petra Klepca kot nekoč Osilničani. Nekatero so uganili, a nobena ni bila prava. Vsevprek so kričali.

Kralj se je zamislil. Res, besede niso bile prazne. Tudi njega je zaskrbelo.

»Kaj naj storimo?« je vprašal.

»Zdaj spi. Umorimo ga, preden se predrami.«

Kralj je odmajal z glavo.

»Ne,« je rekel. »Tako mu ne smemo poplačati dobrote.«

»A dokler on živi, ne bomo mirno spali!« je vzkliknil dolgobralec.

»Tako je, ako izpustiš volka, da ti prežene risa,« so dejali drugi. — »Potem imaš volka na glavi.«

Kralj se ni dal pregovoriti.

»Polovico kraljestva bi bil lahko zahteval,« je rekel, »in mojo hčer za ženo. Pa tega ni storil.«

»Pol kraljestva? Ha! Nekega dne bo prišel in nam vzal celega.«

»Povabimo ga, naj ostane med nami! Darujmo mu palačo, oženimo ga s katero naših hčera, povzdignimo ga v velikaša!«

»Odlagam svojo čast!« je vpil dolgobralec. »S smradjivim pastirjem ne bom sedel pri kraljevi mizi.«

»Mirujte!« je vzkliknil kralj in dvignil roko. »Ali se ne moremo v miru pomeniti?«

Dvorjani so se umaknili in razmišljali v brade. Tudi kralj je sklanjal glavo.

»Ali mu nismo obljubili vreče zlatnikov?« je vprašal dolgobralec.

»Smo. Kako da ne!«

»Tako mu recimo, da jih nimamo. Brez njih ne odide.«

»Kako naj prelomim besedo in za vedno osramotim svoje ime!« je nejevoljno vzkliknil kralj.

Tedaj se je dolgobradec priklonil.

»Moj kralj in gospod,« je dejal. »Besede ne boste prelomili. Nihče mu ne odreka poštenega plačila. A čaka naj, mu porečemo, da zberemo toliko denarja,« je zvito pomežiknil. »Ali mar premoremo vsi skupaj toliko zlatnikov?«

Velikaši so vneto pritrjevali. Kralj je še vedno zmajeval z glavo, slednjič se je vdal...

Peter Klepec je spal vso noč, še en dan in še eno noč. Prebudil se je, tedaj je bilo jutro in je bil zopet čil kot prej. Komaj si je utegnil pometi oči, glej, okoli njega so stali veljaki in se mu smehljali.

»Dobro jutro, junak!« so ga pozdravili. »Ali si dobro spal?«

»Dobro. A ljubše bi mi bilo, ako bi se bil zbudil doma,« jim je odgovoril Peter Klepec. »Zdaj pa le!« je vedro vzkliknil. »Sem z vrečo zlatnikov, da se dvignem na pot!«

Velikaši so hlinili potrnost.

»Žal nam je, da nas tako naglo zapuščaš,« so dejali. »Naš kralj in

gospod želi, da za vedno ostaneš pri nas, ako ti je drago.«

»Ni mi drago,« je na kratko odsekal korenjak. »Povejte vašemu kralju, da me tudi moja mati že želi videti. In sosedje me težko čakajo, da jim kaj prinesem. Sem z vrečo, pa si ostanemo prijatelji.«

Velikaši so si kakor v zadregi meli roke. »Toliko zlatnikov nimamo.«

»Kaj?« je vzkliknil Peter Klepec in se grozeče ozrl po hrastu. »Tudi vaša beseda ne velja več kot tatarska?«

Ogri so se prestrašili.

»To ne!« so izjecljali. »Vse dobiš, kar smo ti obljubili, in še kaj na vrh. Toda kje naj vzamemo, ko so nam Psoglavci izropali vso deželo? Počakaj, da zlatnike zberemo! Potem lahko greš, kamor te je volja.«

Peter Klepec je bil poštena slovenska duša in ni spregledal prevare. Čakanje mu ni bilo po godu, a brez plačila tudi ni hotel oditi. Že naprej se je veselil, kako bo sosedom, ki so mu nekoč nagajali na paši, sejal cekine...

»Bodi,« je rekel. »Toda pohitite, da mi prej ne zrasede brada!«

(Se nadaljuje.)

Danica Gruden

Kaj bi težkih dni se bali!

*Glej oblakel! Čez gore veselo
k zlati zarji vsi bežijo.
Kam srce bi zdaj hotelo,
ko skrbi nas še težijo?*

*Niso polja posejana,
ne vrtovi ograjeni,
v jutrih ranih je še slana,
sneg leži ob skalni steni.*

*Še bo reber sonce gredo,
še jo bomo prekopali.
Vse bo ukalo in pelo,
kaj bi težkih dni se bali!*

Marija Kmetova

Klavir

Ilustriral Fr. Godec

Sri teti so imeli klavir. Več let sem bila ondi ko doma in sem se spravila tudi h klavirju. Prav moško sem sedela — pet let mi je bilo — na visokem stolčku in prekratke noge so mi bingljale in »zvonile psu« (kakor pravijo pri nas, če kdo z nogami binglja). Poskušala sem razne pesemce, seveda le z enim prstom — in tako sem se sčasoma naučila igrati vse šolske pesemce, pa še kak »štajriš« in valček zraven. To se razume, da vse brez not. Pa naj bi mi bil kdo rekel, da ne znam igrati klavirja! Ponosna sem bila na svoje znanje. To je bilo pri teti na vasi v gostilni, kjer je bil klavir kajpada majhen, razglašen, tak, da je bilo, ko se je oglasil, kot bi bil kdo čmrle spustil.

A se je zgodilo, da sem prišla v mesto v šolo. Vsa kmetiška sem prišla od tete. Vendar nisem nikoli pozabila povedati, da znam igrati klavir. Ali so se čudili! »Lejte jo, tako majhna je, pa zna igrati klavir!«

»Kaj res znaš?« — »Seveda znam.«

»Pa je bil zares klavir?« — »Seveda je bil.«

V šoli so bile gospo-ske punčke, součenke, vse v pentljah in poškrabljenih predpas-nikih in po gosposko so jim dišale obleke. In je nanesel pogovor na klavir. Hvalile so se mestne sošolke, da se učijo klavirja, da hodijo v glasbeno šolo, da imajo tako in tako gospodično za klavir. Kako so jim žareli obrazi, kako ponosno so jim šle besede! Jaz seveda — poslušala sem jih in bolj in bolj zardevala. Kar dušiti me je že začelo, večkrat sem se že odkašljala, slednjič se nisem mogla nič več premagovati in zajecjlala sem:

»Jaz...« Vse so se burno ozrle vame.

»Kaj — ti?« — »Jaz tudi znam.«

»Klavir?« — »Da, klavir.«

»Kje se pa učiš?« — »Nič, tako.«

»Tako? Kako pa?« — »Kar tako.«

»Koliko časa pa?« — »Oh... štiri leta!«

»Pa že igraš s štirimi be?«

»Be?« sem kar preglasno vzkliknila in dodala začudeno: »Kakšen be pa?«

»Oh, vidiš, kako se laže!« so zavpile vse hkrati. »Klavirja še videla nisi!«
 »Kako neki, saj je prišla s kmetov!« se je oglasila še ena, nato je zazvonilo in odmora je bilo konec. Kako me je bilo sram! Nič nisem vedela, kaj smo se učile tisto uro.

Po šoli pa mi je dejala neka sošolka: »Ali se nisi zlagala?«

»Nisem se, ne. Pri teti je bil klavir in vse pesemce znam na pamet pa še ‚štajriš‘ in valček.«

»Hm, jaz ti verjamem. Veš kaj, pri-di no popoldne k nam, pa boš kaj za-igrala!« Prav rada sem šla h gosposki punčki. Pokažejo mi klavir. Joj, to pa ni bil nič tak klavir ko naš! Tako ve-lik, pa dolg in širok in črn in čudno je dišal. Dali so mi stol, z motno glavo sem sedla, vse tipke so mi poskočile v oči in se mešale pred menoj.

»No, le daj, kar začni!« mi je rekla sošolka in zdelo se mi je, da se mi po-redno namuzava.

Udarila sem s celo roko, iskala tipke, tipala zgoraj, zdolaj, sem in tja, tako se mi je vrtelo v glavi!

»Daj, daj!« se je zahihitalo za me-noj. Stotero porogljivih obrazov je za-plesalo pred mojimi očmi. Pritiskala sem s prsti, izbirala tipke — na levi, na desni — pa nič in nič.

»Viš jo, zlagala si se!« je rekla sošolka.

»Saj uši išče!« se je oglasil njen brat pri vratih.

In potem nič ne vem, kako sem prišla od klavirja, iz sobe, iz hiše — na cesto in domov.

Ta sramota se me je držala tisto šol-sko leto in hude dneve sem prestala.

JOSIP RIBIČIČ ČLOVEK IN ŽIVAL

Ko sem bil še majhen, smo imeli kužka. Vedno se je motal okrog mene. Nekoč sem s škarjami rezal pajace. Pa se je zgodilo, da je kužek samah-nil s tačko po škarjah in se sbodel. Žalostno je zacvilil in mi pokazal krvavo tačko. Jaz pa sem bil hud in sem ga osmerjal: „Ti neroda, ti!“ In še s šibo sem ga po sadnji plati. Zato, da si bo zapomnil! Kužek je sbežal v kot. Tam je milo jokal in si lizal rano.

Kmalu nato sem se pa še jaz sbodel v levo roko. Ispustil sem škarje in sakričal, da je kar odmevalo po hiši. Z levico sem mahal po zraku in z nogami sem divje cepetal po tleh.

Tedaj je kužek nehal cviliti. Šepajoč se je priplasil k meni, nagnil je glavo po strani in z enim očkom pogledal na mojo roko. Potem je začel obli-sovati rano na mojem prstu. In ko je zagledal še solse na mojem licu, jih je posušil s svojo mehko tačko.

Tistega dne sem prvič spoznal, da je žival mnogokrat boljša od človeka.

Miran Jarc

Živali pripovedujejo

(Po G. Rendlu.)

Konj

Sredi noči sem stopil v hlev. Konj, ki je stal pri jasliah s povešeno glavo, se je okrenil proti meni, pa se takoj obrnil, ker mu je jarka luč vzela vid. Sedel sem na pregrajo in ga ogovoril: »Tebe sem prišel obiskat!«

»Mene?« me je konj nezaupljivo vprašal in me prebodel z žalostnim pogledom. Čeprav še lepe postave, je bil vendar že star in od dolgih, hudih naporov že ves utrujen rjavec, ki je menda samo še čakal smrti.

»Ti,« je dejal in me spet pogledal, »ti si prišel. Čutim, da si mi prijatelj in da mi ne prinašaš smrti. O, ni še prišel moj čas. Še mnogo dela me čaka. Prepeljati moram še nič koliko voz debel iz gozda na žago, sena v mesto v vojašnico, tako da bom nekaj mesecev že še služil in odslužil svoj oves. Tako pa, kadar stojim brez dela in čakam smrti, premišlujem...«

»Smrti čakaš?« sem se začudil.

»Čakam jo. Živali dobro čutimo že mnogo prej, kdaj napoči naša zadnja ura. Drug na drugem vidimo, kako je z nami. Kar iz pogledov. Živali vemo za svojo uro že takrat, ko ste vi ljudje še trdno prepričani o našem zdravju. Živali slutimo marsikaj, o čemer vi še pojma nimate. Toda zaradi naših slutenj nismo nič žalostni. Čemu? Tako mora biti. O, kako si včasi zaželim smrti, prav zaradi vas, ki tolikokrat ravnote z nami tako surovo. Marsikdaj, kadar stopi človek pred nas, nam je, kakor da se je sredi najbolj sončnega dne nenadoma znočilo. Noči pa se tako bojimo, da ti tega ne morem povedati. Pa tudi mesta se bojimo. Da, mesta! V mestu sem živel osem let. Bil sem v službi pri nekem kočijažu. Mestni ljudje so tako mrzli kakor železo. Mislim, da nimajo kar nič srca. Mimo nas hite, kakor da nas sploh ni, in nikoli ne vržejo na nas ljubečega pogleda. Ali moj kočijaž je

bil dober človek. Kadar sva se ponoči vrnila domov, me je vedno trepljal in božal in mi govoril: 'Ti, ti'. O, saj ne veš, kako lepa je besedica 'Ti'. To se sliši kakor zahvala in priznanje in je izraz prijateljstva med živaljo in človekom. Saj pravim, človek naj bi se že zavedel, da žival tudi čuti, pa še kako! Kadar sva s kočijažem stala pred kolodvorom in čakala tujcev, da bi sedli v najin voz, sem vedno že naprej vedel, kdo bo najin gost, kdo ne. Tako dobro živali čutimo. In tako sem čutil tudi mojega kočijaža kot dobrega človeka. Družno sva si delila dobiček. Lepo se mi je zahvalil, če sva imela bogat dan, in mi nasul najboljše kreme. 'Na, to je zate, to pa zame!' Zase je kupil klobasico in kruha. 'Le potrpi,' me je tolažil, kadar nisva nič zaslužila, 'do smrti bova že še tudi midva kako obogatela, nič ne maraj, ljubi moj stariha!' Ljudje kar ne morete vedeti, koliko moči in življenjske radosti nam lahko vlijete s svojo ljubeznijo. Vaša mrznja, še bolj pa brezbržnost do nas, nam greni življenje in nam pije moči. Prav ta kočijaž me je s svojo ljubeznijo spet ohrabil in me vsega zgaranega vrnil življenju. Toda, ko so se v mestu pojavili avtomobili, sem videl, da sem na svetu odveč. Zbal sem se, da me gospodar da proč. Dneve in dneve sem v strahu čakal in premišljeval o prejšnjih časih, ko še nisem bil pri tem gospodarju. O, takrat se mi je slabo godilo. Živel sem v cirkusu. Tam sem trpel nič koliko. Sleherni večer sem moral dirkati v krogu in nositi na hrbtu hudobnega krotilca, ki je pokal z bičem, da mi je kar sluh jemalo, hkrati pa me je begala divja godba. Jaz pa sem moral ves znojen dirjati in begati, čeprav ni imelo smisla. Ne rečem, če bi se mudilo iz gozda ali pa če voziš seno pa ti preti nevihta, takrat že pohitiš, ampak dirjati v cirkusu, tega nisem mogel razumeti. Pa kako me je krotilec zbadal z ostrogami. Kar krvavel sem. Moral sem se spenjati kvišku, stati na zadnjih nogah in uganjati norčije, ki so izvabljal gledalcem

divje veselje. Povem ti, da boš vedel, cirkus je grda naprava, kjer živali hudo trpe. Tri leta sem zdržal, potem sem se ponesrečil. Ko sem pri nekem dobrem gospodarju na kmetih okrevaval, sem pričel živeti znova. V roke me je dobil hlapec Andrej. To ti je bil človek — sto ton ovsu vreden. Krmil in napajal me je kot še nihče na svetu, pa vse to bi ne bilo nič, da ni imel zame tudi prijazne besede. Pri njem sem se resnično pomladil. Kako skrbno me je čedil. Hrbet se mi je svetil bolj kot gosposki čevlji. Enako sem vračal z enakim. Delal sem mu preko svojih moči in kadar je le hotel, sem ga nosil. Pa je tudi znal sedeti na sedlu kot malokdo. Tisti, ki ne čutijo z živaljo, sedajo tako nerodno, da nas kar užalijo, in takega jezdača bi najrajši vrgel s sebe. Marsikateri konj jezdača tudi vrže, toda to se dogaja bolj poredko. O, vsak od nas bi lahko to storil, pa ne stori, čeprav smo močnejši od človeka. Vi se čudite, zakaj smo tako potrpežljivi? Ti bom povedal, zakaj. Vidiš, v nas je neki nagon, ki nam brani, da bi se maščevali, ta nagon nam veleva slepo pokoravati se človekovi zapovedi; ta nagon pokoravanja je močnejši od tisoč udarcev z bičem ali pa s čevljem. Če pa je kdaj kateri konj brenil človeka do smrti, ni tega storil iz maščevanja — zapomni si, živali se ne maščujejo — temveč iz strahu. Da, iz strahu. Debelo me gledaš, pa je le res. Ti ne veš, kako se bojimo prestrašenja. V tem smo si vse živali enake, vse — tudi kače. Mi pa se strahu ne moremo ubraniti tako kakor vi, ki razprostore roke in si z njimi pokrijete obraz, mi se strahu ubranimo samo z nogami. Če nenadoma zaslišimo za seboj nenavaden šum, tedaj nas navda neizrekljiva groza in domišljija nam prikaže zver z zevajočim žrelom, polnim strašnih zob. In ker si ne znamo drugače pomagati, suneemo z zadnjo nogo in še misliti si ne moremo, da smo morda zadeli človeka. Mi se samo branimo pred prikaznijo. Samoobramba pa je v nas

prav tako močan nagon kot v človeku, le da se mi branimo po svoje, ker po svoje občutujemo. Naj nam tedaj človek ne bo krivičen. Stoj, rajši bom govoril o svetlih stvareh. O, kako sem bil srečen, kadar sem zaživel na polju. Vprežen v plug ali v brano sem stopal po njivi svoboden in zdrav, da me je bilo veselje pogledati. Globoko sem vdihaval vonj zemlje bližnjih gozdov, daljnih gora in sonca v višavi. Tistih časov ne pozabim nikoli. Tudi človek je na polju ves drugačen kakor v mestu. Na kmetih sem okusil marsikdaj žarek sreče. Pa še nekje, in zdaj se boš hudo začudil: v bitki. Bil sem namreč tudi v vojni. V krvavi bitki, sredi pobitih in ranjenih konj in mož sem doživel srečo. V skupnem trpljenju se najdeti človek in žival. Samo ranjeni, umirajoči človek zna zares ljubiti. Nikoli ne pozabim, kako presunljivo se me je oklenil umirajoči vojak, s katerim sva tesno združena prebila najhujše nevarnosti. Sklonil sem se do njega in mu lizal rano na glavi. In njegove ugašajoče oči so mi nemo govorile: 'Ti in jaz, ti in jaz...'

Vidiš, to je tisto: Ti in jaz, človek in žival, žival in človek. Še danes mi je hudo, ker mi ni bilo usojeno z njim vred umreti. Vidiš, tako se včasih navežeta človek in žival drug na drugega, in samo zavest, da si vsaj enkrat doživel kaj takega, te krepi vse življenje, da laže prenašaš vse hudo, kar ti je bilo naloženo...«

Ob poslednjih besedah ljubega živalskega prijatelja sem se globoko zamislil. Mislil sem na tiste redke izbranice v človeštvu, ki so znali pritegniti živali k sebi, da se je zgodilo kakor v čudežu: divje zveri so postale krotke kot jagnjeta, orli so se spustili na zemljo z golobjo nežnostjo, ribe so prisluhnile sveti besedi, še kače so obstale, kot da jih je prikovala uspalna godba — tako veličastna je moč tiste sile, ki danes nepriзнana in sramežljivo skrivajoča se v resnici, nosi ves svet, vse druži in veže, blaži in celi rane in se imenuje — ljubezen.

Bogo Pregelj

Siromak in njegova usoda

Ilustriral M. Pregelj

(Grška pravljica)

Živel je siromak. Zemlje ni imel toliko, da bi nanjo položil svojo glavo, kaj šele, da bi živel od nje. Le hromega osla je imel. Z njim je hodil v gozd. Nabiral je suhljad in dračje pa tovoril butare v mesto, kjer jih je prodajal. Tako se je preživljal.

»Butareee! Butareee!« je kričal po mestnih ulicah in poganjal osla s tovorom pred seboj. »Butareee!« je zaklical pred bogatino hišo. Pritekli so služabniki. »Kaj hočeš za ves tovor?« so vprašali. »Dva groša.« »Kar v klet ga znosi!« In je znosil vse butare v klet, potem pa je obstal v veži in čakal, da bi mu kdo plačal dva groša. Veža je bila tako lepa, tako lepa in s stropa so viseli lestenci, da še v cerkvi ni bilo lepših. Siromak stoji in čaka, čaka, da bi mu kdo plačal dva groša za butare. Pa je, kakor da so ga vsi pozabili. Sluge hodijo po stopnicah gor in dol. Nosijo čaše vina, na pladnjih velike kose dišeče pečenke. Siromak pa stoji in čaka. Pa pride po stopnicah sluga: »Kaj stojiš tu, potep?« »Na denar čakam, za butare.« »Gor v sobo pojdi in dal ti ga bo gospodar.« Kamnite stopnice peljejo iz veže, pa so pokrite s svilenimi preprogami. Siromaku je kar nerodno, da bi šel po njih s svojimi raztrganimi, prašnimi opankami. Toda denar je denar, ojunači se in gre, kamor mu je bil pokazal sluga. Pride v sobo. Ves se zmede siromak, tak lesk ga obda. Po stenah so preproge, na tleh so preproge, da se mu udere vanje noga do gležnja. Na sredi pa stoji miza. Vsa je pokrita s pladnji, polnimi jedi, vmes pa stoje čaše z iskrim vinom. Na stolu sedi bogatin in kadi pipo.

»Kaj hočeš?« ga vpraša bogatin.

Komaj najde siromak besedo: »Dva groša bi rad za butare.«

Bogatin vzame iz žepa mošnjo. To že ni več mošnja, kar vreča za denar je. Roka se mu šibi, ko jo vleče iz žepa, tako je težka. Pa jo odveže in išče v njej, išče, dveh grošev pa med tolarji in cekini skoraj ne najde. Siromak med tem zija in zija, da je od gledanja kar pijan. Toliko bogastva še nikdar ni videl. Bogatin le najde dva groša in ju da siromaku. Opooteče se po stopnicah in šele pri vratih se zave in vpraša slugo, ki mu odpira: »Kaj pa dela tvoj gospodar?«

Sluga se zasmije: »Ves dan na stolu sedi in kadi, njegova Usoda pa mu prede z zlato preslico.«

»Glej no, glej!« se začudi siromak. »To ti je delo, da sediš in kadiš pa gosposko živiš; tega še nisem vedel. Pa sem se vsak dan ubadal in trudil ter nabiral po gozdu suhljad in vezal butare. Odslej tega ne bo več!«

Reče in gre v trafiko pa kupi za oba groša tobaka in hajd domov. Nabaše si pipo in se usede na stol, edini je bil, pa še temu so otroci odbili četrto nogo. Vleče in kadi pa molči, kakor bi bil sam kralj iz devete dežele. Otroci pa vekajo okrog njega in kriče. Lačni so. In žena, nesrečnica, ne ve, kaj bi, pa vpraša moža: »Ali si nam prinesel kruha iz mesta?« Siromak se pretegne na stolu, da zajee noge, potegne iz pipe in zagodrnja: »Molči! Poslej bo drugače! Bomo veljavni!«

Kaj pomagajo besede! Zvečerilo se je že bilo. Kruha ni. Kaj ostane drugega, kakor da ležejo lačni. Morda bo v spanju še želodec utihnil.

Zdaniilo se je. Žena je vstala na vse zgodaj. S praznim želodcem se ne spi preveč dobro. »Ali ne pojdeš v gozd po drva?« vpraša moža. Ta pa iztrka pipo, jo znova nabaše in si jo prižge: »Saj sem ti že včeraj povedal, da bomo odslej veljavni!«

»Zmešalo se ti je!« se zajoče žena. »Otroci so lačni, pri hiši pa ni nič!«

Siromak se široko usede na polomljeni stol, pihne, da zakadi vso kočo, in reče malomarno: »Mi smo veljavni! Za kruh bo pa Usoda skrbela!«

In je zavrtela Usoda sonce na poldan. Otroci so vekali od lakote. Žena ni vedela, kaj naj stori. Siromak pa se ni ganil s stola in je kadil kar naprej. Tedaj pride sosed. »Dober dan, sosed drvar!« »Dober dan, sosed!«

»Danes nisi šel v gozd. Ali si bolan?«

»Ne! Drug opravek sem si izbral.«

»Tako, tako! Kaj sem hotel reči? Ali potrebuješ pri tem svojega osla?«

»Ne, prav odveč mi je!«

»To je dobro! Veš, hišo bom popravil pa hočem nakopati glin v ilovnici. In sem mislil, sosed drvar mi bo posodil osla, da bom z njim pritovoril ilovico do doma.«

»Kar vzemi ga. Tam v staji stoji.«

In vzame sosed hromega osla in gre z njim k ilovnici. In začne kopati glino. Pa koplje in koplje. Kar mu udari motika ob nekaj trdega. Pogleda. Hoho — v ilovico je zakopana skrinja. In odkrhne pokrov. Štrihano je polna zlatov in tolarjev neobrezanih in dragocenosti, da kar vid jemljo. Pa je skrinja vsa prhla in trhla. Komaj udari z motiko ob njo, se zdobi in cekini se usujejo po glini. In dobri sosed jih pobira, v prgišče jih zajema, z obema rokama jih grabi in tlači v vreči, da visita kakor dve napeti klobasi z oslovega hrbta. Skrinjo pa spet pokrije s prstjo, da je ne bi videl, ako bi kdo slučajno mimo prišel.

In natovori osla, da mu skoraj križ zlomi, pa ga požene proti vasi. Toda na pol pota se spomni, da je še mnogo zlatov v zemlji in je škoda, če jih ne bi vzal. Pa se obrne in zavrne osla. Odpravi se torej nazaj k ilovnici. Se sklanja in pripogiblje, pobira zlatnike in jih zbira in si jih devlje v nadržja.

Toda »ne ure, ne dneva ne veš«, kakor pravijo — iznenada pade. Ilovnica se posuje, pa podsuje našega nesrečnega soseda, da nima kdaj migniti ne s peto, ne s prstom, in ne more ne kričati, ne dihati. Zato umre.

Toda pustimo soseda, kaj pa je bil tako lakomen in mu ni bilo dosti zlatih, ki si jih je v prvo nabral! Osel stoji pri ilovnici in čaka. Pa mu je čakanja kmalu dosti. Korak za korakom gre proti kolibi svojega gospodarja. Pomuli tu šop trave, tam obere osat. Počasi pride do kolibe, se ustavi pred vrati, kakor je bil navajen, in čaka, da bo kdo prišel in mu snel tovor.

»Sosed bo kmalu tu,« reče siromakova žena, ko zagleda osla pred vrati. »Poprosim ga za malo kruha.« Toda osel stoji, stoji in kima z glavo. Temni se, soseda pa ni nikjer. Tedaj reče žena drvarju: »Stopi pred vrata in snemi oslu tovor, ker ni soseda. Bog ve, kje je zaostal. Žival pa bo še poginila, če jo boš tako pustil.«

Drvar pa, kakor da ne sliši, kar naprej sedi na stolu in kadi. Še odgovora ne da, kaj, da bi se dvignil in mignil z roko. Ženi srce ne da, da bi gledala, kako se šibi žival pod tovorom. Gre sama pred hišo in hoče sneti vreči z osla. Pa je vreča težka, težka, da jo komaj dvigne. Odveže jo. Ženska je radovedna in bi rada videla, kaj tako težkega je v njej. Pa ostrmi in okameni, tak blesk in lesk se ji

pred očmi razgrne. Z dlanmi brodi po zlatih in od veselja skoraj umre. Potem zvleče vrečo za vrečo v kolibo in jo strese v posteljo. Pa še moža pokliče, da vstane in pride pogledat. Ko pa drvar zagleda zlato, ponori in skače kot kozel in pleše, da se hiša maje. Potem pa spravita zaklad na skrit kraj in poslej je bil siromak bogat pa veljaven in še njegovim otrokom je predla Usoda z zlato preslico.

V. WINKLER

VAS V BREGOVIH

*Naša vas je petnajst hiš.
Ena je krčmarjeva,
druga štacunarjeva
in ostalo sam drobiž.*

*Pol smo v hribu, pol smo v bregu,
svet preplele so poti.
Kdor se giblje, ta živi,
naj bo v soncu, naj bo v snegu.*

*Svet pa vendar nas pozna že.
Včasih kak berač se zmoti,
včasih na samotni poti
eksekutor se prikaže.*

*Saj smo vendar tu doma.
Mráz in sonce, pesem, glad...
Sredi pisanih livad
bol v človeku vztrepeta.*

*Tu se je ustavil čas.
Dolgo v polju sad zori.
Tudi nam se ne mudi.
Kdo zavriskal bo na glas?...*

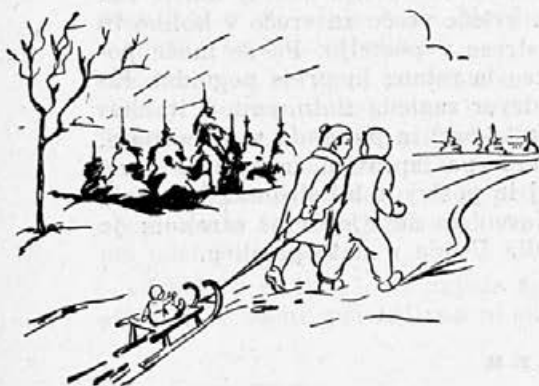
Kaj je doživel Travka

Po S. Rozanovu priredil Emil Smasek — Ilustriral L. Perko

34. LUČKA.

„Pojdiva!“ je rekel Travka. Potem jo je vprašal: „Ti, kako ti je ime?“
„Lučka. In tebi?“

Travki ni bilo treba odgovoriti. Sončece je posijalo in njegovi žarki so posvetili Lučki v obraz. Svetel žarek ji je šinil čez oči in čez nos. Lučka je zamižala in kihnila, da je odmevalo po poti: „Hači.“

Travka se je zasmejal in rekel: „Lučka, ali te silni sončna lučka, da moraš kihati?“ In še glasneje se je zasmejal. „To je veselo. Lučka — in sončna lučka. — Veš, meni pa pravijo Travka.“

„To ni res.“ je rekla Lučka. „Tako ne pravijo nikomur.“

„Pa vendar pravijo! Meni pravijo Travka, ker imam rad sončece in lučko. Tudi tebe bom imel rad, ker si Lučka.“

Lučka se je že hotela razjeziti, potem pa se je zasmejala: „Travka! Lučka!“

35. TRAVKA NA OBISKU.

Travka in Lučka sta se prijela za roko in šla proti postaji. Sani z lutko je vlekel Travka. Vso pot sta govorila. To je bilo slišati, ko da bi vrabci čivkali.

„S katerim vlakom si prišel?“ je vprašala Lučka.

„Jaz nisem prišel z vlakom. Pripeljal sem se na lokomotivi. Pa se nisem nič bal. Poznam strojevodjo Belca in postajenačelnika Kovača.“

Vse to je razlagal Travka zelo važno. Lučka ga je prekinila: „Moj očka je tudi postajenačelnik. Stanujemo na postaji v prvem nadstropju in vem za vse vlake.“

Ko sta prišla otroka na postajo, je stopil Lučkin oče iz pisarne. Pri-povedovala sta mu, kako sta se srečala in kaj vse je doživel Travka.

Lučkin oče ga je pogledal in rekel: „Ti si torej izgubljeni deček! Očka in mama se zate tako bojita! Kaj naj naredim s teboj? Vlak v Ljubljano odpelje šele ob šestih zvečer. No, ob sedmih si že doma. Do tedaj pa počakaš pri nas.“

Peljal je Travko v svoje stanovanje. Lučkina mati je dala Travki kosi-ilo in potem sta se Travka in Lučka igrala ves popoldan.

36. OČE IN MATI.

Travkovi starši niso vedeli, da je Travka živ in zdrav. Mati je sedela doma vsa blede z objokanimi očmi. Niti govorila ni.

Oče je telefoniral na policijo. Od tam so mu povedali, da bi moral takoj s postaje javiti, da se mu je izgubil sin. Potem je oče po telefonu vprašal vse znance, če je Travka pri njih, in tako so vsi izvedeli, da se je Travka izgubil. Vsi so se bali zanj in tolažili starše.

Naposled je rekel oče: „Sedaj grem in povem v radiu, naj razglasijo, da se nama je izgubil sinček. Radio posluša mnogo ljudi. Potem grem v uredništvo časnika. Časnike čitajo vsi. Če je kdo videl Travko, naj to javi nam ali policiji.“

Mati je z žalostnim glasom odgovorila: „Dobro! Kar pojdi!“

37. RADIO.

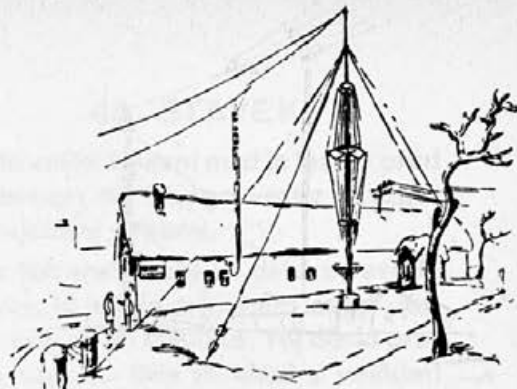
Oče je hitel in prišel kmalu pred hišo, na kateri je bil napis:

RADIO LJUBLJANA
STUDIO

V tej hiši so posebne sobe, iz katerih oddajajo poročila, predavanja in glasbo. Taka soba se imenuje studio.

Vratar je vprašal očeta, kaj želi. Oče mu je razburjeno povedal, da se mu je izgubil sinček. Da bi ga lažje našel, hoče opozoriti poslušalce radia.

„Mi tega sporočila ne smemo sprejeti,“ je rekel vratar. „Taka poročila je treba nesti v pisarno našega radia. Saj ni daleč; za oglom je. Povejte tam, kaj želite. Gospod ravnatelj vam bo gotovo dovolil, da povemo v radiu, kakšna nesreča vas je zadela. Iz pisarne bo že sluga prinesel obvestilo sem.“

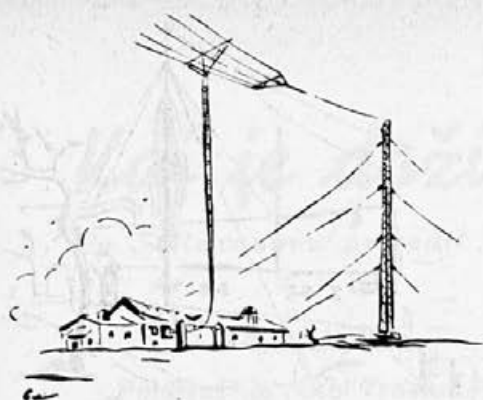

„Hvala lepa,“ je rekel oče in odšel v pisarno k ravnatelju. Ta je rekel očetu, naj napiše kratko poročilo. Oče je napisal listek in ga dal ravnatelju. Ta ga je prečital in podpisal. Potem je sluga nesel ta listek v studio.

Zvečer ob sedmih, ko oddaja radio Ljubljana poročila, je napovedovalec prečital tudi očetov listek: „Danes opoldne pri odhodu vlaka na Gorenjsko se je na kolodvoru izgubil petletni deček. Imenuje se Travka. Na sebi ima modro smučarsko obleko, na glavi sivo kučmo in na rokah rokavice - palčnike. Desni palec ima obvezan in usta umazana od tintnega svinčnika. Kdor bi kaj vedel o njem, naj to sporoči ljubljanski policiji ali staršem na naslov: Peter Miklavžina, Ljubljana, Žitnikova ulica št. 16.“

Napovedovalec je sedel pred malo škatlico, ki se ji pravi mikrofona. Kadar je govoril v mikrofona, se je začel v njem tresti ogljen prah. Zaradi tega je postajal električni tok v žici, ki vodi iz mikrofona, močnejši ali slabši. Ta tok je tekel po žicah hitreje

kakor blišk v oddajno postajo v Domžalah. Tam se je električni tok, ki je pritekel iz Ljubljane po žicah, v posebnih strojih izpremenil v električne valove, ki gredo kar brez žic po zraku. Z dveh visokih železnih stolpov so leteli električni valovi na vse strani. Ti valovi so se vlovili na antene, to je na posebne žice na strehah, kjer imajo v hiši radio - sprejemnike. Valovi so se na antenah izpremenili v električni tok. Ta je pritekel v radio - sprejemnik, kjer se je v posebnih žarnicah izpremenil v glasove. Ljudje so lahko slišali napovedovalca iz Ljubljane, kakor da bi govoril iz radio-sprejemnika. Tako so ljudje izvedeli, da se je Travka izgubil.

Medtem se je oče nekoliko pomiril in šel v uredništvo časnika.

38. UREDNIK.

Bil je večer. Po cestah so gorele električne luči.

Oče je dobro vedel, da tiskajo časnike ponoči. Ponoči jih že prodajajo po ljubljanskih ulicah in jih pošiljajo z vlaki v razne druge kraje.

Oče je dobro poznal urednika. Pripovedoval mu je o svoji nesreči. Urednik je zmajal z glavo, zavzdihnil in rekel: „O Travki ne morem dati poročila v časnik. Nemogoče

je. Ni prostora. Jutri izide časnik samo na štirih straneh.“

„Prosim vas, natisnite oglas v časniku. Saj razumete... taka nesreča...“ je prosil oče.

V tem trenutku je prišel v sobo neki mož. V roki je držal veliko polo časniškega papirja, ki je bil potiskan samo na eni strani. Položil ga je na mizo. Urednik je vzel rdeč svinčnik in začel črtati po poli in rekel onemu stavcu: „To (pri tem je potegnil dolgo rdečo črto), to stavite z velikimi črkami. To pa sploh izpusite!“ Pri tem je prečrtal nekoliko vrst.

Potem je dvignil glavo in rekel očetu: „Srečo imate. V časniku imam nekaj prostora. Dajte mi oglas!“

Oče je sedel za mizo in hitro napisal, da se je izgubil deček po imenu Travka in če ga kdo vidi, naj to takoj telefonično javi njemu domov ali pa v pisarno, kjer dela.

Urednik je pregledal očetov oglas, nekaj na njem podčrtal, nekaj prečrtal, nekaj popravil in potem rekel: „Pojdite v tiskarno in povejte, naj to dajo v današnjo številko!“

39. V TISKARNI.

V tiskarni je bilo skoraj čisto temno. V prvi sobi so gorele luči samo nad stroji, ki so bili veliki, kakor da bi postavil eno mizo vrh druge. To so bili stavni stroji — linotipi. Pri njih so sedeli stavci.

Oče je stopil k stavcu in mu dal svoj oglas. Stavec ga je položil na naslonjalo pred seboj in začel udarjati na tipke svojega stroja. Na vsaki tipki je bila napisana ena črka. Iz njih je stavec sestavljal besedo. Ko je končal prvo vrsto, je v stroju za-

40. STAVEK.

Na veliki železni mizi je ležalo pred delavcem že mnogo vrst z navzgor obrnjenimi črkami.

Iz teh vrst je zlagal delavec svetlo desko, ki je bila prav tako velika, kakor ena stran časnika. Tej deski pravijo stavek. Oče je videl z velikimi črkami napisano ime časnika, neko sliko in vse polno malih črk. Vse črke so bile, kakor da bi jih gledal v ogledalu. Delavec je položil očetove vrstice v prazno mesto na plošči.

Plošča, ki je bila sestavljena iz samih vrstic, je ležala v trdnem železnem okviru. Delavec je močneje zavrtel vijake, da se vrstice ne bi razsipale in glasno zaklical: „Stavek je pripravljen. Dajte ga v stroj!“

Dva druga delavca sta prišla, dvignila okvirs časniškimi stavkom in ga nesla k tiskarskemu stroju.

(Se nadaljuje.)

zvonilo. Stavec je pritisnil neko ročico in iz stroja je padla ozka ploščica, ki se je svetila kakor srebro. Na ozki strani ploščice so bile prve besede očetovega oglasa. Črke so bile dvignjene iz ploščice.

Oče je prijel to vrstico, toda jo je izpustil in zakričal. Ploščica je bila zelo vroča in oče si je opeknel prste. Na teh strojih vlivajo iz razbeljenega svinca cele vrstice z besedami, ki bodo natiskane v časniku. Ko je vrsta končana, je treba vedno nekoliko počakati, da se ohladi.

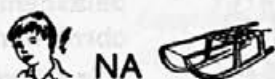
Deset vrst očetovega oglasa je bilo narejenih v treh minutah. Oče je oblekel rokavice, vzela te vrstice in jih nesel onemu delavcu, ki ga je videl pri uredniku.

Komu se je že kaj podobnega zgodilo?

Ko je lisica prvič srečala leva, se je zelo prestrašila. Mislila je, da bo umrla od stražu. Ko ga je srečala drugič, si ga je radovedno ogledala. Ko ga je srečala tretjič, ga je že ogovorila.

LUKEC NA SANKAH

NA

 JE BIL UČITELJ DOMAČEGA . NAUČIL

GA JE , HODITI PO DVEH IN . KO JE

ZAPADEL SNEG, GA JE PA NAUČIL ŠE VOZITI.

PRED GA JE UPREGEL KOT . KO JE

 ŽE ZNAL VOZITI , SE JE USEDEL NA

 , ZAMAHNIL Z IN REKEL: „HI!“ JE

STEKEL PO IN JE VESELO . NELE

 , TUDI SO SE ČUDILI, DA ZNA

TAKO VOZITI .

PRIŠLA JE NEDELJA. JE REKEL : „PELJI

ME K .“ VPREGEL JE PRED , OBLE-

KEL PRAZNIČNO IN SEDEL NA . ZDIRJALA

STA PO NAVZGOR PO PROTI .

PRAV BLIZU STA ŽE BILA. SO

DEBELO . TEDAJ PA SKOČI IZ ŠOLE

NA . KO JO ZAGLEDA, MOČNO

IN HITRO ZA NJO PO NAVZDOL. KO

 JE ŠLO PO . SPREDAJ ZADAJ .

VPIJE NA VSE GRLO: „, STOJ!“ ALI

NE UBOGA. ŠE BOLJ . NAENKRAT SE

ZALETE V OBCESTNI IN PREVRNEJO V UMA-

ZAN .

VSI SE , LE UBOGI SE .

Lisjkoverna zajčka

Sreča lisjak zajčka in zajkico.
„Kam pa, ljuba otročička?“

„Midva nisva več otročička,
ampak že velika zajca!“ odgovori
zajček. Zajkica pa pove:

„Ušla sva od doma. Predpust
je, pa bi šla rada plesati!“

„Tako, tako,“ zamrmra lisjak.
„Ali pa že znata plesati?“

„Nak, ne znava še, pa se bova
že naučila!“ odgovorita ona dva.

„Če hočeta, vaju naučim,“ de
lisjak in privleče iz žepa piščalko.

„Pa daj!“ se razveselita zajček
in zajkica.

Lisjak je sedel na ograjo in
zapiskal na piščalko: Trilili, tra-
lali, tralala. Zajček in zajkica pa
sta zaplesala: cimpili, campili,
hopsasa.

Naenkrat pa neha lisjak piskati
in vzdihne:

„Joj, ko bi vaju moji otročički
videli, kako lepo znata plesati:
cimpili, campili, hopsasa. Še nikoli
niso videli lepšega plesa.“

„Pa jih pokliči, naj pridejo
gledat,“ predlaga zajček.

„Kako naj pridejo, ko pa so
še tako majhni,“ de lisjak. „V
zibkah ležijo, ne znajo še hoditi.“

„Pa pojdimo mi k njim!“ od-
govori zajkica.

„Joj, saj res!“ se razveseli zvi-
torepec in poda roko zajčku in
zajkici. In gredo veselo proti
lisičjemu domu. Hodijo in hodijo.
Dolga je pot. A zajčku in zajkici
se ne zdi dolga: lisjak zna tako

lepo pripovedovati o lepem svojem domu, o dobri mami lisici in o prelepih malih lisičkah, ki se tako rade igrajo z mladimi zajčki.

Prispo do velike skale. Tam je luknja, ki pelje v lisičjo hišo.

„Doma smo!“ se razveseli lisjak. „Kar naprej, otročička. Lisičke že komaj čakajo!“

A tedaj se oglasi za njegovim hrbtom globok glas:

„Stoj!“

Bil je policaj, debeli Mops. Zgrabil je lisjaka za vrat in dvignil palico.

„Kam pelješ otroka?“ vpraša. „Domov peljem, domov!“ se zvija zvitorepec. „Izgubila sta se, pa ju peljem nazaj k staršem!“ „Hoho,“ se zakrohoče policaj Mops. „Od kdaj so zajčki v lisičini doma? Ukradel si otroka, pa bi ju rad doma pohrustal, ti tat, tatinski!“

In udriha policaj Mops po lisjaku, da kar odmeva: bim, bam, bum.

Zajček in zajkica gledata, kaj se godi, potem pa šepneta:

„Beživa!“

In jo mahneta kar čez drn in strn proti svojemu domu. Še doma se treseta od strahu. Povesta pa ne, kaj sta doživela. Bojita se palice. A to pa le skleneta, da ne bosta več ušla od doma.

RAZGOVOR

„Dober dan, soseda! Kako ste pri vas zimo prestali?“

„Bog daj! Prav dobro smo zimo prenesli. Otroci so se smučali, se sankali, se kepali in delali sneženega moža. Zdaj skačejo po soncu in vriskajo in pojejo! Kako pa vaši?“

„Joj, naši so pa vsi nahodni, prehlajeni in hripavi. Vso zimo so se tiščali peči, pa ni nič pomagalo. Zdaj se še na sonce ne upajo!“

J. R I B I Č I Č

Kako so nekoč sodili

(Po H. Stroblar)

Ilustriral Fr. Golob

a predvečer tistega dne je bila grajska klet nabito polna. O marsičem so se morali meščani pomeniti. Tudi so mestni starešine dovolili, da smejo v kleti nastaviti sod ogrskega vina. To pa ni bilo karsibodi! Sicer so v kleti točili vedno le domača vina, bila so dobra in vsem so prijala, a meščani bi le tu pa tam pokusili radi, kar ni zraslo v njihovih vinogradih. Glavno pa je bilo to, da se bo prihodnjega dne sestalo sodišče, da sodi in obsodi nadležne hrošče, ki so se bili razpasli po sadovnjakih in po gozdovih.

Zaradi tega je bila klet do zadnjega kotička zasedena. Razgreti glasovi prepirljivcev so se mešali s prešernim smehom dobrovoljčkov, se odbijali od sten in obokanega stropa ter izumirali v novem valu bučanja. V obeh glavnih prostorih pivnice je bilo zelo živahno.

Nekoliko tiše je bilo v posebni sobici mestnih očetov. Tam so sedeli starešine mesta. Za mizo je sopihal obilni mestni sodnik Elija Kopitar, ob njem se je stiskal v dve gubi sodni pisar Jan Komar in desno in levo so se vrstili še drugi mestni očetje. Vsak po svoje so modrovali in se trudili, da bi čim izbranejše govorili. Na čast-

nem mestu na koncu mize pa se je oblastno naslanjal ob mizo gospod Marko Križaj, mestni župan. Roke so mu ležale na mizi, da je lahko vsakdo občudoval vse njegove prstane — prav posebno pa pečatni prstan, ki mu ga je bil некоč podaril sam presvetli cesar.

Tu se glasovi niso prelivali drug v drugega, kajti gospoda je govorila lepo umerjeno, kakor se pač izobražencem spodobi. Pogovarjali so se o jutrnji sodni obravnavi proti nadležnim hroščem. Nekateri so dvomili, če bo obsodba kaj pomagala, drugi pa so trdili, da bo. Saj je tudi v sosednem mestu pomagala. Nekomu celo ni bilo všeč, da izvrši sodbo in obsodbo posvetno sodišče; če bi cerkvena oblast obsodila hrošče v pregnanstvo, bi več zaleglo.

»Če pa se cerkvena oblast noče ukvarjati s to zadevo!« se je oglasil župan Marko Križaj. »Saj sem bil sam pri njegovi milosti, gospodu knezoškofu. Pa me je kar na kratko odpravil: Le sami naj se ukvarjamo s sodbo hroščev!«

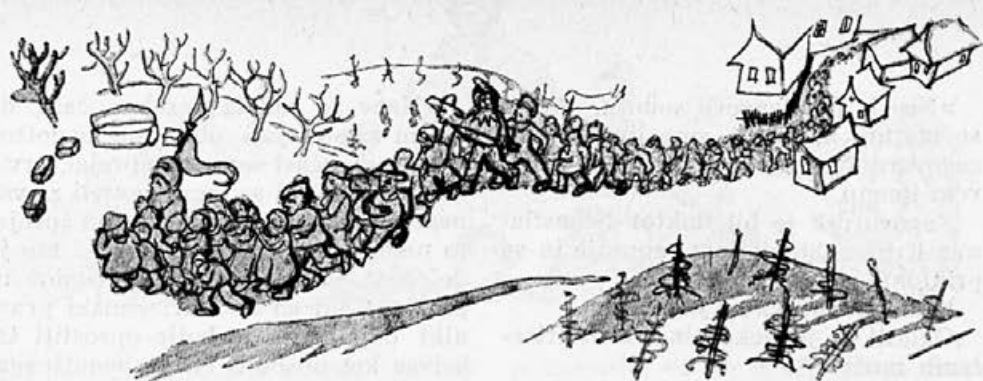
»Cerkveni oblasti vsa čast in slava,« je dejal še mestni sodnik Elija Kopitar, »a hrošče pregnati zna tudi posvetna sodna oblast. Treba je le vse pravilno pripraviti. Če je izdano povabilo obtožencem in so pripravljene priče in so navzoči porotniki — potem ne more biti dvoma, da bi ne zaleglo.«

Tem modrim besedam ni mogel nihče ugovarjati. Gospoda je izpila svoje vino in se kmalu odpravila domov.

Drugega dne navsezgodaj se je vila skozi mestna vrata ogromna procesija meščanov. Krenila je na poljsko pot mimo vinogradov ter se ustavila na obsežni jasi. Zeleni prostor je bil obdan okrog in okrog od sadnega drevja.

Tu je vsak na lastne oči lahko videl, kako so gospodarili hrošči. Na hruškah in jablanah ni bilo skoro nikjer več zelenega lista. In kolikor je še listov ostalo: na vsakem je visel hrošč.

Nerodno so se oklepali z nogami stebelcev listov in zdelo se je, ko da žde tu negibno in da počivajo. A kdor jih je bliže pogledal, je opazil, da se njihove ščipalke neumorno gibljejo in gibljejo v večni lakoti. Okrog dreves je ležalo vse polno poginulih hroščev. Razširjali so smrad, ki je postajal močnejši, čim bolj se je dvigalo sonce.

Na jaso je najprej zavil mestni čuvaj s helebardo in z zastavo. Za njim so prikorakali šolski otroci v strogem koraku kakor vojaki. Sledili so dijaki srednješolskega kolegija z ravnateljem in učitelji na čelu. Nato je sledil drugi mestni čuvaj z zastavo. Ta je vodil sprevod mestnih očetov z županom v prvi vrsti. Koj za mestnimi očeti je korakal mestni rabelj. Hodil je sam. V rokah je nosil meč strogega gospoda sodnika Elije Kopitarja. Sledil mu je rejeni sodnik. Ta je težko hodil. Sopihal je predse kakor kovaški meh. Z rdečo ruto si je neprestano brisal pot s čela. Ob njegovi strani se je zibal mestni jezični doktor Sebastianus, čigar učenost je sijala nad vso deželo. Na zunaj je bil suh ko preperela prekla, na znotraj pa nasičen učenosti ko goba morske vode. V precejšnji razdalji od obeh je prekladal svoje tanke nožice sodni pisar Jan Komar. Oči je imel uprte v sodnikov tilnik. S posebnim veseljem je opazoval, kako se lepijo gospodu sodniku redki, rumenosivi lasje na tilniku in kako mu curlja pot po vratu navzdol za ovratnik talarja.

Za zastopniki sodišča só se vrstile razne bratovščine ali »cehi«. Sredi med njimi je ponosno hodilo dvanajst zapriseženih mož. To so bili protniki.

Najbolje je bil zastopan ceh čevljarjev. Zadaj so se drenjali ostali meščani.

Sredi jase je stala iz kamna izklesana klop. Na to klop je sedel sodnik. Zapriseženi možje so sedli v polkrogu okrog njega na nizke kamne. Za sodnega pisarja je bila pripravljena zložljiva lesena miza in zložljiv stol. Z važnim obrazom je pisar razporedil po mizi vse polno knjig in zvitkov papirja.

Sodnik je s skrbjo škilil na sonce in se odkril. Njegova pleša je zableščala, da je jemalo vid okoli stoječim. Nato je vstal in dejal:

»Otvarjam sodno razpravo.«

Sedaj je vstal najstarejši zapriseženih mož. Vprašal je, če so bili obtoženci povabljeni na sodno razpravo. Sopihač je odgovoril sodnik, da je sodni pisar prečital povabilo pred cerkvijo. Razen tega je bilo povabilo nabito na enajstih drevesih izven mesta.

»In ali so obtoženci prišli?« je dalje vprašal zapriseženik.

»Niso!« je odgovoril sodnik. »A ker so majhni in mladi, smo jim določili zagovornika. On bo govoril v njihovem imenu.«

Zagovornik je bil doktor Sebastianus Krulec. Stopil je v ospredje in se priklonil.

Sodna razprava se je pričela.

Oglasil se je nekdo iz vrst zapriseženih mož:

»Obtožujem rod majskih hroščev, ves njihov rod do sedmega kolena, ker nam namerno in zlobno uničujejo sadno drevje in so nam povzročili že strašno škodo.«

Sodnik Elija Kopitar je vprašal obtožitelja:

»Obtožnico poznamo, a sama obtožba ne zadostuje. Treba je dokazov, potrebne so priče.«

Priče je bilo nič koliko. Lepo po vrsti so pričale, druga za drugo.

Prva je videla, kako je neki hrošč plezal po drevju navzgor.

Druga je opazila hrošča, ki je sedel na listu sadnega drevesa.

Tretja je zasačila hrošča, ko je grizel list.

Četrta je prestregla z roko drobce, ki so padali na tla od hrošča, ko je grizel list. Vsi ti drobci so bili zelenorjavi, kar je dokaz, da so izvirali od zelenih listov sadnega drevja.

Peta je ugotovila, da so hrošči še včeraj brenčali okrog dreves.

Šesta je videla, kako je hrošč ženskega spola polagal jajčca v zemljo, kar dokazuje, da ne misli ta zarod še izumreti.

Sedmi prič je neki hrošč ugasnil svečo na mizi in padel nato v tintnik, s čimer je dokazana vsa zloba teh bitij.

Sodnik Elija Kopitar je pazno sledil besedam prič in ves čas kimal z glavo. Ko so vse priče povedale svoje, se je obrnil proti zagovorniku in ga pozval, naj pove, kar misli.

Doktor Sebastianus Krulec je takoj začel govoriti. Govoril je s tankim, enakomernim glasom in govoril je gladko, ko da bi se iz njegovih ust vil neskončno dolg trak:

»Mene je zadela posebna čast, da smem zagovarjati obtožene nedolžne živalce. To čast sem rad sprejel, prvič kot kristjan, ki se mora zavzeti za vsa nedolžna bitja, drugič sem rad sprejel to nalogo kot jezični doktor, ki mu je dolžnost, potegovati se za resnico in pravico. Saj so že stari rimski pravniki dejali, da je bolje oprostiti tri krivce kot obsoditi enega nedolžnega, posebno ker ga itak čaka kazen na drugem svetu.

Glede današnjih obtožencev je izven dvoma, da se nahajajo v stanju nedolžnosti, kajti Bog jih je ustvaril take, kakršni so. Dal jim je ščipalke, da z njimi obgrizujejo liste in se na ta način obdrže pri življenju. Če dela torej hrošč škodo na sadnem drevju, je to njegova samoobramba nasproti smrti, ki bi ga zgrabila, če bi tega neladal. Samoobramba pa je dovoljena po zakonu presvetlega cesarja. Ne, gospodje zapriseženi možje, hrošč ni kriv, kriv je človek. Nikjer v svetem pismu ni zapisano, da bi bili hrošči obgrizli kako drevo v svetem rajju. Najbrž so bili tedaj hrošči tako krotki kakor levi in tigri. In če so se tedaj tudi hranili z listi, je ljubi Bog gotovo tako modro uredil, da so na drevesu zrastle sproti novi listi. Ali človek se je Bogu s svojim grehom uprl in z zlodjevo pomočjo pojedel prepovedan sad. Zaradi tega je moral v pregnanstvo in sramoto in vse živali so se na mah izpremenile: miroljubni so postali bojeviti, krotki so postali divji, tihi so postali tuleči. In človek se je moral odslej z njimi bojevati. Tako vidimo, da se je moral tudi hrošč izpremeniti: iz neškodljive živalce je postal škodljiv mrčes. In tak je ostal do današnjih dni. Bog je tako storil zato, da bi tudi hrošč človeka vedno spomnil na greh v rajju. Če bi ne bilo tako, bi bil gospod Bog prepovedal Noetu vzeti hrošče na svojo barko. Zaradi tega naj bo današnja sodba taka, da bo hrošču mogoče še dalje živeti. In če bo sodba taka, da se morajo hrošči kljub svoji nedolžnosti izgnati, tedaj naj se jim določi kak kraj, kjer

naj odslej živijo. Med selitvijo pa naj se jim zagotovi mir in svoboda. Ne človek, ne žival, nihče jih med tem ne sme preganjati. Človek naj jih ne pobija in meče kokošim namesto hrane. In če v tem času kak hrošč ženskega spola zalega jajčka, naj mirno opravi to delo in se poda na pot za drugimi kasneje.«

Ko je jezični doktor končal svoj govor, se je ozrl naokrog. Z vseh obrazov je čital pohvalo. Še celo gospod sodnik mu je zadovoljno prikimal, preden je pozval zaprisežene može, naj odločijo, ali so hrošči krivi ali ne.

Tudi na zaprisežene može je pravnikov govor napravil globok vtis. Ali ko so se spomnili svojih sadovnjakov, so si mislili: »O ušeh je lahko lepo govoriti, če jih nimaš!« in so drug za drugim vrgli črno paličico v posodo, ki jo je najstarejši pomolil pred vsakega. To je pomenilo, da so hrošči krivi.

Ko je najstarejši preštel paličice in dejal, da so hrošči krivi in da se morajo strogo obsoditi, je sodnik vstal in si obrisal pot. S kratkim govorom

je razsodil, da so hrošči krivi grdih dejanj in se zato obsodijo na izgon iz teh krajev za dobo 999 let, 9 mesecev, 9 dni in 9 ur. To velja tudi za ves njihov zarod, njihove prijatelje in znance. Kdor bi se temu ne pokoril, bo izgubil življenje. Kdor bi pomagal hroščem vrniti se, tega bi zadela ista kazen. Ta kraj morajo zapustiti v treh dneh, a na priprošnjo zagovornika naj jim bo dovoljen prost odhod. A samicam se ne more dovoliti, da bi v teh treh dneh zalegale jajčka, ker bi se iz jajčk izlegli novi hrošči.

Nato je prelomil gospod sodnik belo paličico in ljudstvo se je začelo razhajati.

Po treh dneh je začelo dolgotrajno deževje. Po deževju ni bilo hroščev nikjer več in ni ga bilo meščana, ki bi ne bil prepričan, da so se hrošči pokorili razsodbi posvetne oblasti.

PREVIDNI DRAGEC

„DRAGEC, ZAKAJ PA SI ŠEL V ČEVLJIH SPAT?“

„VEŠ, MAMA, TO JE PA TAKO: SINOČI SEM SANJAL, DA SEM HODIL BOS PO OSTRIH ČREPINJAH. IN SEM SE POREZAL PO NOGAH. TAKO ME JE BOLELO, DA SEM SE ZBUDIL. PA SEM ŠEL DANES V ČEVLJIH SPAT, DA BI SI NOG NE POREZAL, ČE BI SPET V SANJAH HODIL PO ČREPINJAH. ALI NISEM STORIL PRAV, MAMICA?“

Po kočevskih kukavah

Kukava pravijo pri nas oddaljenim hribovskim zaseljem. Po tem občnem imenu je dobila svoje lastno ime vasica Kukovo, kjer najprej naletimo na Kočevarje, če gremo od severovzhoda proti jugozapadu. Kukovo je nekakšen mejnik med Suho Krajino, Ribniškim in Kočevskim.

Kočevarji so po čudi in značaju popolnoma drugačni kot njihovi sosede. Najbolj gibčni in vedri so Ribničani, samoglavni in zaprti pa Kočevarji.

Ribniške šegave domislice gotovo poznate, vendar naj vam tudi jaz povem nekaj ribniškega, da boste pozneje bolj spoznali razliko med že navedenimi sosedi.

Zgodilo se mi je nekoč, ko sem se klatil po teh hribovskih puščah, da me je dohitela noč. Oglasil sem se v prvi hiši, ki sem naletel nanjo. Neznanca so me sprejeli z nasmeškom in so mi na moje vprašanje po pravi poti v dolino odvrnili neresno:

»I, po stezah pojdite, za nusam!«

Takoj nato pa so se presrčno nasmejali in me povabili v hišo, da sem se odpočil in okrepljal. Precej smo si bili kot stari prijatelji. O marsičem se je razpletel razgovor, pri čemer sem opazil, da ni nobeden tarnal o težavah življenja, pač pa so bili precej pripravljene šaliti se. Povedali so mi, kako so se v gostilni nekoč sestali Ribničani, Amerikanec in Kočevar. Prvi da se je začel hvalisati Kočevar, češ kako »nobel špraho« imajo Nemci, ki pišejo mucken, packen, izgovarjajo pa muken, paken. No, pa je menil Amerikanec, da to ni nič, v Ameriki pišejo all right, rečejo pa ol rajt, to je ja bolj imenitno. Zadnji pa se je Ribničan odrezal:

»Figo, narb'l imenitn smo mi, k' pišemo lonec, rečemo pa piskr.«

O Krajincanih menijo, da so prav dobri naši ljudje, le preveč po gospodsko se izražajo, pa jim rado spodrsne.

Vedo o nekem Krajincu, da je vprašal neznanca, za katerim je šel pes:

»Slišite vi, oni, gospod, ali je vaš ta pes, ki za teboj gre?«

O Kočevarjih se pa strinjajo z Janezom Trdino, ki je v »Slovanu« leta 1884. napisal, da Kočevarji niso Nemci, ampak posebno pleme, katerega jezik sam nebodigatreba ne razume.

Med takim pogovarjanjem smo se takrat zmenili, da me bo starejši fant spremil do dolinske vasice. Kmalu sva vzela leščerbo in odšla. Vse mogoče sva ugibala gredoč; kar je iz grma nekaj skočilo na stezo pred nama. Vzkliknil sem:

»Kam se ti pa tako mudi, zajec?«

Moj spremljevalec pa je pridal:

»Sej je zajka.«

Osuplo sem ga pogledal, pa me je zvito pobaral:

»Al' vejste, kaku se pozna, al' je zajc, al' zajka? A? — No, če je skočila, je zajka, če je skoču, je pa zajc. Al' se vam ne vidi ranku taku, de je skočila?«

Tako je pri Ribničanih.

Neko zimo pa sva s tovarišem smučarjem zašla in se nenadoma znašla v kočevarskem zaselju. Kako drugače se nama je namahnilo tam. Niso bili pripravljene niti za pogovor, kaj šele za šalo. Kar hitro so se naju odkrižali.

Potem sva večkrat ugibala, od kod taka razlika med tako bližnjimi sosedi. Morda je tega kriva revščina? Ne bo prava, saj naši ljudje živijo na isti zemlji. In tudi ona, ki jo je napisal Valvasor o Kočevski, ni prazna: «... skratka, kar koli si morejo usta zaželeli in zahtevati od rastoče narave, vse je položila v ta tla kakor v zakladnico in vse daje ob času z darežljivo roko.« Isti omenja tudi izredno veliko število divjačine, ki se skriva po teh krajih. Pravi, da je knez Turjaški blagega spomina dobil v treh tednih lova s sokoli nad 3000 jerebic. In še to ne pozabi, da so kočevski gozdovi pribežališče mnogim medvedom, tako da jih je prej omenjeni lovec v 1 tednu ustrelil celih 8. En sam medved da je ranil kar 12 gonjačev ter se

je baš lotil trinajstega, ki se je slučajno pisal Medved, kò ga je podrla lovčeva krogla. Nič čudnega: klin s klinom, medveda z Medvedom!

Torej v resnici ne moremo govoriti o revščini, ki bi vplivala na Kočevarje. Šele zgodovina nam razjasni vzroke.

Ko so naši pradedi prišli v Slovenijo, so poselili tudi ozemlje sedanjega kočevskega okraja. Vendar bolj na redko zaradi gozdov, ki so še danes bogastvo Kočevske. Kmalu smo postali Slovenci podložniki nemške gosposke. Tod so gospodovali poleg drugih tudi Ortenburžani. Tolikšna površina jim je nudila premalo užitka zaradi preredke naselitve. Pa so izrabili priliko in so na to zemljo po sili naselili svoje uporne podložnike iz gospodstev po Nemškem. Na novi domačiji so, hočeš nočeš, morali trebiti gozdove in sploh trdo delati, da so se preživili. Vendar niso nikoli pozabili, da delajo na tuji zemlji in za kazen. To se jim je najprej zapisalo v čud.

Blagostanje so začeli kaliti pogosti turški napadi. Zlasti v 15. stoletju so Turki tako opustošili Kočevsko, da je ljudstvo začelo stradati in je bilo prepuščeno samo sebi v nezavarovanih vaseh. Edino pribežališče so jim bili zaščitni gozdovi, v katerih je bilo s postavo prepovedano vsako izsekavanje. Če so koga zalotili, da je sekal v zaščitnem gozdu, so mu na istem parobku odsekali roko. Ta negotovost je postala drugi temelj njihovi čudi.

Najmočneje pa je vplivala vojvodska uredba od 23. oktobra 1492., ki je dovolila vsem prebivalcem kočevskega kota svobodno trgovanje z domačimi izdelki. Takrat se je razvila domača obrt: lončarstvo, izdelovanje suhe robe ter domače rezbarstvo. Možje so začeli odhajati z izdelki domače obrti v široki svet. Žene so pa ostajale doma na osamelih domovih. Na čud obojih je to dejstvo močno učinkovalo. Žene so se v samoti odtujile, možje pa so v svetu spoznali, da se da laže živeti s trgovanjem iz kraja v kraj. Ščasoma so spoznali, da jih ta zemlja ne živi, zato so se ji popolnoma odtujili. Edi-

na tenka vez je bila še snov, ki so jo doma pridobivali za izdelovanje izdelkov domače obrti. Tudi te rahle vezi so se iznebili, ker so toliko časa mledovali, dokler jim ni dvorni patent iz l. 1785. dovolil trgovanje z južnim sadjem, kostanjem in sladkarijami. Takoj so pustili trgovino z domačimi izdelki in se lotili novih predmetov. Slovenski človek na Kočevskem pa je ostal zvest delu svojih rok. Zato ne dobiš Ribničana, ki bi kaj drugega prodajal kot svojo »süho« ali pa lončeno robo. Kočevske može pa lahko srečuješ doma in na tujem zvečer, ko od gostilne do gostilne ponujajo sladko robo. Postavijo pred tebe črno vrečico z zavitimi lističi, na katerih so številke. Če potegneš sodo številko, je dobitek tvoj; če potegneš liho, moraš kupnino brez blaga pustiti možakarju. Tako žive brez telesnega truda.

Ali se vam bo čudno zdelo po vsem tem, če še to povem, da je bilo l. 1910. na Dunaju 1134 Kočevarjev, da je danes samo v New Yorku in Klevelandu okoli 13.500 Kočevarjev. To se pravi, da jih je tam več kakor na Kočevskem, kjer smo jih l. 1931. našli 11.668. Razumeli boste tudi, zakaj je na Kočevskem 999 neobljudenih, praznih hiš in da so se 3 vasi že popolnoma zničile, le spominska znamenja kažejo, kod so bile. Okoli vsake slovenske kočice pa je skrbno obdelana še tako majhna krpa zemlje.

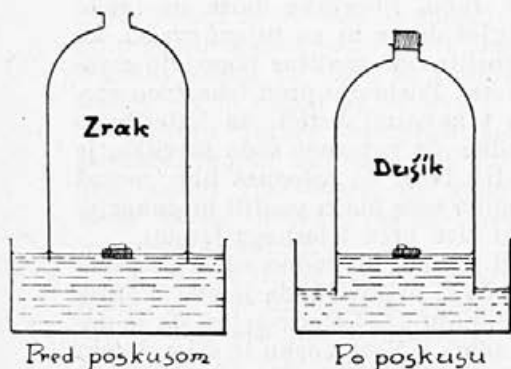
Končno preostane še vprašanje, kaj je naš človek prevzel od novih naseljenikov. Prav malo; revščine še največ, čudi in značaja pa prav nič. Morda bi našli kakšno sled v nekaterih običajih. Tako sem opazil v kostelskem koncu po slovenskih domovih, da o božiču ne postavljajo jaslic, ampak obesijo v kot smrekov venec, okrašen s sladkarijami in svečami. V sredi pa visi narejena ptica — sv. Duh. Po vrvcu je zvezan sv. Duh s sobnimi vrati, da se poniža do mize, če se vrata le odpro. Bajje je smrekov venec povzet po Nemcih. In še nekaj zunanje-ga so nekateri sprejeli, namreč, da svoj priimek, ki se končuje na ič, napišejo z itsch. Toda takih je malo.

Viljem Kunst

»Daj nam danes naš vsakdanji kruh«

Dvorana zraka

Napisu sem se nekoliko čudil. Čemu dvorana zraka, ko nas zrak vendar obdaja z vseh strani. Zdelo se mi je, da je prav tako, kakor če bi si ribe na dnu morja omislile dvorano vode.

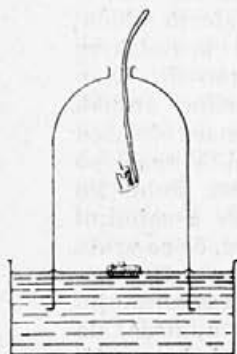

V zraku je ena petina kisika, ostalo je dušik

Toda — nahajal sem se v palači, v kateri sem zvedel že toliko zanimivega, pa sem z veseljem vstopil.

Nisem imel časa, da bi pregledal priprave, ki so bile naložene po mizah, tudi k omaram ob stenah nisem utegnil. Učenjak je že pripravil stvari za prvi poskus.

Na vodo, ki je bila v plitki posodi, je učenjak položil širok zamašek, na njega pa je dal košček fosforja, prvine, ki sem jo videl v prvi dvorani. Na vse to je učenjak poveznil steklen zvon. Opozoril me je, da zvon ni prazen, temveč da je napolnjen z zrakom. Skozi odprtino na zvonu sva fosfor zažgala, nato pa zvon zamašila.

V dušiku ugasne sveča

Fosfor je gorel, pri tem pa se je tvoril gost bel dim. Mojo pozornost pa je pritegnil nek

drug pojav. Opazil sem, da je medtem, ko je fosfor gorel, voda počasi vstopala v zvon. Ko je napolnila približno petino zvona, je fosfor ugasnil, bilo pa ga je še precej. Le zakaj je ugasnil in zakaj je pričela voda vstopati v zvon?

»Pri poskusih s kisikom sva spoznala, da se kisik prav rad spaja z drugimi prvinami. Tudi pri najinem poskusu se je kisik, ki se nahaja v zraku, spojil s fosforjem v bel dim, ki mu pravimo fosforjev petokis. Ta dim pa se že vseda. Ko se je med spajanjem kisik porabil, je na njegovo mesto stopila voda, fosfor pa je ugasnil. Iz poskusa sva se naučila, da se v zraku nahaja približno $\frac{1}{5}$ kisika.«

»Kaj pa je to, kar je v zvonu ostalo,« sem vprašal, ko se je dim polegel.

»Brezbarvni plin, ki je poleg kisika glavni sestavni del zraka. Nama je do sedaj še neznan. Preden pa ga bova krstila, morava napraviti z njim par poskusov.«

Učenjak je v posodo iz prejšnjega poskusa nalil nekaj vode, da plin iz zvona ne bi pobegnil, kadar bo treba zvon odpreti. Odprl je nato zvon in v plin, ki je bil v zvonu, vtaknil gorečo svečo. Sveča je ugasnila.

Učenjak je privezal živo miško za zadnje noge in jo vtaknil v plin. Miška je nekaj časa brcala, potem pa se je revica zadušila. Že sem pomislil, da se plin imenuje ogljikov dvokis, saj sem prej spoznal, da ima slična svojstva. Ko pa sva z enostavnim poskusom dognala, da je ta plin lažji od zraka, sem spoznal, da sem na krivi poti. Učenjak mi je pojasnil:

»Pri pravkar izvedenem poskusu sva se prepričala, da je zrak sestavljen iz dveh plinov. Enega od teh že poznavamo, to je kisik, ki ga je v zraku ena petina. Preostali plin pa, ki duši

Tudi dušik je brezbarvni plin

gorenje in življenje, se imenuje *dušik*. Njegov znak je N (Nitrogenium). Dušika je v zraku $\frac{4}{5}$. Razen omenjenih dveh plinov je v zraku še nekaj ogljikovega dvokisa, to sva dokazala že prej, in pa nekaj žlahtnih plinov, katerih imena ni treba naštevati. Povedati je treba še to, da zrak ni spojina, ampak le zmes.

Za življenje človeka, živali in rastline je zrak neobhodno potreben. Človek na primer porabi z dihanjem v enem samem dnevu 12.000 litrov zraka. Zrak, ki ga vdihavamo, pride v pljuča, tja pa prinese kri hrano, ki smo jo zavžili. Ta hrana se v pljučih spaja (gori — toda brez plamena) s kisikom. Pri tem nastaja ogljikov dvokis in vodna para, to pa mi izdihavamo. *Zrak, ki ga izdihavamo, vsebuje manj kisika, pa več ogljikovega dvokisa in par kakor zrak, ki ga vdihavamo.*

Zrak pa je za življenje važen tudi radi tega, ker se v njem nahaja dušik, brez katerega bi bilo življenje nemogoče. Preden pa se pogovoriva, zakaj vsa živa bitja potrebujejo dušik, napraviva z njim par poskusov.

Poskusi z dušikom

»Da je dušik plin brez barve in brez duha ter da je nekoliko lažji od zraka, sva spoznala kar mimogrede.«

»Se rad spaja z ostalimi prvinami?«

»Dušik je čudak. Ne spaja se rad. Najraje je sam. To je po eni strani dobro. Če bi se na primer rad spajal s kisikom, ki se tudi sam rad spaja, bi se ves zrak okrog nas (zrak je zmes kisika in dušika) spremenil v rjav plin, v katerem bi se mi zastrupili. Ta plin (dušikov dvokis) je namreč hud strup. V tistem hipu bi ugasnilo vse življenje na svetu.

No, spoznali pa smo, da je v živi naravi vse polno spojin, ki vsebujejo dušik. Te spojine so za življenje človeka, živali in rastline neobhodno potrebne. To nas je napotilo, da smo pričeli poskušati, kako bi bilo mogoče

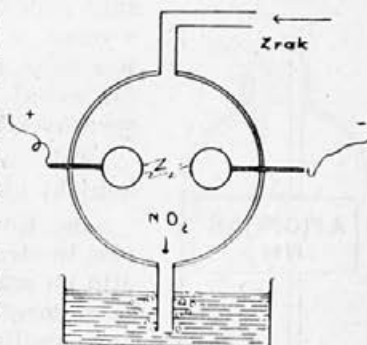
dušik prisiliti, da se tudi v tej hiši spaja z ostalimi prvinami. To se nam je po hudih bojih tudi posrečilo. Danes nas dušik uboga, spaja se tudi takrat, kadar mi hočemo. Važnost tega odkritja bova spoznala kmalu.«

Učenjak je prinesel stekleno kroglo, ki je bila tako velika kot moja glava. Ta krogla je imela dve odprtini, od strani pa sta bili v kroglo vtajeni dve manjši krogli iz platine. Ti dve krogli je učenjak spojil s strojem, ki je proizvajal močno elektriko. Med kroglama so pričele švigati mogočne električne iskre kakor male strele. S posebno pripravo je učenjak od zgoraj pihal v kroglo zrak. Kisik in dušik, ki sta v zraku, sta se pod vplivom močne elektrike pričela spajati v plin, ki mu pravimo dušikov dvokis.

Ta plin je učenjak napeljal v vodo. V vodi se je ta plin topil. Nastalo tekočino sva preizkusila z lakmusovim papirjem in dognala, da je to kislina. Uganil sem, da se imenuje dušična kislina. Učenjak pa mi je povedal, da ji pravijo tudi soliturna kislina.

V dušično kislino sva vrgla žebelj. Pred najinimi očmi se je med šumenjem žebelj prav v kratkem času raztopil. Zmanjkalo ga je. V drugi posodi sva v isti kislini raztopila baker, cink in še nekatere druge kovine. Vse so se raztopile v najkrajšem času. Še celo srebro se je raztopilo, morala pa sva kislino nekoliko segreti.

Ko sva nastale tekočine izparila, sva dobila soli, ki se imenujejo nitrati (od Nitrogenium = dušik). Tako sva dobila železov nitrat, bakrov, cinkov in srebrov nitrat. Čudovita tekočina je soliturna kislina. Topi kovine kot kava sladkor. Če pride na roko,

Kisik in dušik iz zraka se pod vplivom mogočne električne iskre spajata v dušikov dvokis, ta raztopljen v vodi tvori dušično kislino

povzroči — kakor tudi nekatere druge kisline — nevarne rane.

Učenjak me je peljal k omari, ki je nosila napis: Nitrati. Tam sem videl polno steklenic z najrazličnejšimi solmi. Zapomnil pa sem si samo dva, ki sta bila podčrtana: Natrijev nitrat (ali čilski soliter) in Kalijev nitrat.

Dušik in vodik

»Po dolgoletnih poskusih se nam je posrečilo, da prisilimo dušik, da se spoji tudi z vodikom. To se v naravi često dogaja, nam pa je bilo na tem, da to napravimo tudi mi.

V ta namen dobimo dušik iz zraka na ta način, da odstranimo kisik, kar pač ni težko. Vodik pa dobimo iz vode. V posebnih aparatih, ki pa so precej sestavljeni, prisilimo ta dva elementa, da se spojita v snov, ki je za poljedelstvo izredno važna. Ta snov se imenuje AMONIAK.

Stopila sva k drugi omari, ki je nosila napis *Amonij in njegove spojine*. Na prvi polici je stala steklenica z napisom: Amoniak — NH_3 . Sedaj me ni prevarilo, da bi rekel, da je steklenica prazna. V njej je spet bil brezbarven plin. Učenjak je posodo odmašil in mi velel, naj se prepričam, če ima duh. Navajen sem bil do sedaj na same pline brez duha, pa sem krepko potegnul. Močno sem se vrezal. Plin,

ki je bil v posodi, ima tako močen duh, da mi je kar sapo zaprlo. Zapeklo me je v nosu, v grlu in v očeh. Kar solze so me oblike. Šele čez nekaj časa sem mogel spregovoriti.

»Tak duh imajo tudi konjski hlevi.«

»Da. Konjski hlevi, kurniki in stranišča često smrdijo po amoniaku. V gnoju se namreč nahajajo dušikove spojine. Ko pa začnejo razpadati, se tvori tudi amoniak, ki uhaja. S tem gnoj mnogo zgubi na svoji vrednosti.«

Amoniak je plin (pa ne prvina) ki ima oster dah

Steklenico, v kateri je bil amoniak je napolnila voda. Amoniak se v vodi rad topl.

Učenjak je odprto steklenico amoniaka poveznil v vodo. Steklenica se je v hipu napolnila z vodo.

»Kje pa je sedaj amoniak?«

»Raztopil se je v vodi. Da se prepričaš, poduhaj. V enem litru hladne vode se raztopi 1000 litrov amoniaka. Taka voda se potem imenuje salmiakovec. Z njim nekateri čistijo madeže z obleke. Salmiak pomodri rdeč lakmusov papir. Spada torej med baze.«

Salmiakovec sva pričela segrevati. Po duhu sem spoznal, da uhaja amoniak. V bližino te posode je učenjak postavil posodo, v kateri je bila solna kislina. Nad posodama se je pričel razvijati dim, ki pa se je vsedal. Spoznal sem, da je to soli podobna snov. Zvedel sem, da se imenuje salmiak.

»Salmiak je amonijeva spojina. Sličnih spojin imamo še več, vse se nahajajo v omari, pri kateri stojiva.«

»Čemu pa se toliko trudite, da se dušik spaja s kisikom in vodikom?«

»Dušik je za rast rastline, živali in človeka potrebna hrana. Dušik potrebuje rastlina za svojo rast. Potrebuje ga, da napravi listno zelenilo. Dušik je prvina, brez katere bi bile nemogoče beljakovine, brez njih pa je nemogoče življenje. Beljakovine se nahajajo na primer v jajcu, v žitu, v mleku, v krvi živali in človeka itd. Dušik je četrta važna rastlinska hrana. Vodika, kisika in ogljika zemlji ni treba dovajati posebej. Vse drugače pa je z dušikom, ki ga je v zemlji premalo.«

»Zdi se mi, da ste si po nepotrebnem razbijali glave. Saj se vendar rastlina kar koplje v zraku, katerega glavni sestavni del je dušik. Ta zrak pride, kakor sva omenila, tudi v zem-

ljo, saj mora pri dobri zemlji biti ena četrtina napolnjena z zrakom. Če je torej zemlja dovolj zrahljana, pride dušik do koreninic in rastlina si ga lahko vzame, kolikor hoče.»

»Res je, da se rastlina v dušiku koplje, saj živi na dnu zračnega morja, ki je visoko najmanj 80 km. Ali — *rastlina ne more in ne zna sprejemati dušika iz zraka*. Le nekatere rastline se lahko poslužujejo dušika iz zraka, pa še te ne naravnost. Te rastline so grab, detelja, lucerna in še nekatere druge iz družine metuljnic. Te rastline imajo namreč na koreninicah male gomoljčke, ki so polni bakterij. Te bakterije jemljejo iz zraka dušik in ga spreminjajo v dušikove spojine, ki jih rastlina lahko uporabi. Vse ostale rastline pa dušika iz zraka ne morejo uporabiti, temveč uporabljajo le dušikove spojine, ki so v zemlji. *Zemlji pa mora te spojine dati človek, če hoče, da bo kaj žel.*«

»Katero spojine pa moramo dati v zemljo, da bo dobila dovolj dušika?«

»Dušikove spojine dovajamo zemlji na tri načine.

1. Mnogo za rastlino važnih dušikovih spojin se nahaja v hlevskem gnoju. Ko gnojimo, dovajamo rastlini poleg ostale hrane tudi dušik. Dušika pa ni v vsakem gnoju enako. Dognali smo, da ima 1000 kg svežega hlevskega gnoja sledečo količino dušika:

Kravji gnoj 3 in $\frac{1}{2}$ kg.

Svinjski gnoj 4 in $\frac{1}{2}$ kg.

Konjski gnoj 6 kg.

Kokošji gnoj 16 kg.

2. Če s hlevskim gnojem, s katerim na vsak način moramo gnojiti, nismo mogli zemlji dati dovolj dušika, si moramo pomagati z gnojili, ki smo jih napravili v tej hiši. To so, vidiš, dušikove spojine, s katerimi se toliko ukvarjamo. Danes poznamo te-le važne dušikove spojine (umetna gnojila):

Apneni dušik, oljen, s 16 % dušika.

Apnena sečnina s 16 % dušika.

Amonijev sulfat s 16 % dušika.

Čilski soliter s 15 % dušika.

40 % sečnina je podobna apneni sečnini, le da je močnejša. Razen na-

štetih poznamo še druga dušična gnojila, ki vsebujejo še fosfor in kalij.

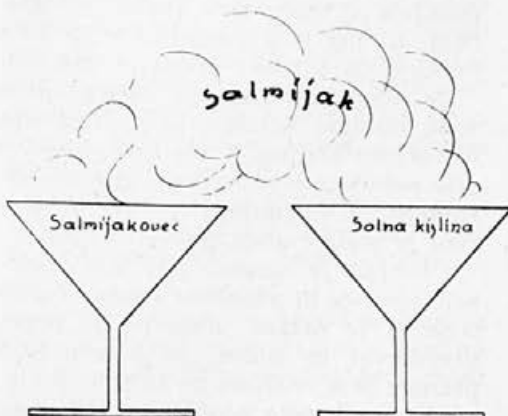
3. Zemljo pognojimo z dušikom tudi na ta način, da posejemo lucerno, deteljo, grab, fižol ali katero drugo rastlino iz družine metuljnic. Rekla sva že, da bakterije, ki se nahajajo v gomoljčkih na koreninicah teh rastlin, jemljejo iz zraka dušik in ga spreminjajo v take spojine, ki jih rastlina potrebuje. Ko pozneje rastline pokosimo, ostanejo gomoljčki z dušikom v zemlji in dušik je na razpolago novim posevkom. Dušikove spojine, ki na ta način nastanejo, pa moremo izkoristiti tudi tako, da skupaj z deteljo ali lucerno posejemo še katero rastlino, na primer oves. Oves bo v tem primeru izkoriščal dušik iz gomoljčkov, ko detelja še raste. Ta način je posebno važen za travnike.»

»Kako pa vemo, koliko gnoja in koliko umetnih dušikovih gnojil moramo dati zemlji, da bo dobro rodila?«

»To lahko v tej hiši natančno preiščemo. Pameten kmetovalec pa si zna izračunati tudi sam, koliko dušika odpelje z njive s pridelki.

S 100 kg pridelka odpelje kmetovalec pri različnih posevkih z njive sledeče količine dušika, izraženo v kg:

pridelka	zrno	slama	skupaj
rž	1,80	0,40	2,20
pšenica	2,05	0,45	2,50
koruza	1,60	0,70	2,30
seno	—	1,30	1,30

Če prideta v bližino salmijakovec in solna kislina, se tvori salmijak, ki je čvrsto telo

Fosfor se spravlja
v vodi

To so le nekateri pridelki. Vem pa prav za vse.

Če sedaj kmetovalec ve, koliko dušika rastlina potrebuje, si bo enostavno izračunal, koliko hlevskega gnoja bo potrosil po njivi, ker pa bo hlevskega gnoja premalo, si bo moral, da bo pridelek obilen, pomagati z umetnim gnojem.«

Spomnil sem se domačije. V duhu sem gledal razmetano dvorišče in suh gnoj, ki je ležal vsepovsod. V takem gnoju so pač razpadle že vse dušikove spojine. O tem, kar sem videl in čul v tej hiši, doma nikdar nismo govorili. Navozili smo na njive gnoja, kolikor ga je bilo. Če ga je bilo malo, je oče dejal: »Reveža še Bog tepe.« Morda bi drugače govoril, če bi bil šel skozi te dvorane.

Dvorana fosforjevih spojin

»Fosfor je rumenkasta, vosku podobna snov. Ker se rad spaja s kisikom iz zraka, ga moramo hraniti v vodi. Z golo roko ga ne smemo prijemati, ker napravi hude rane. Fosfor je hud strup — vendar je za življenje človeka, živali in rastline potreben.«

Učenjak je s podolgovatimi kleščami vzel iz steklenice košček fosforja in ga položil na pivnik, da se posuši. Kmalu se je pričelo iz njega kaditi. Dim pa je bil še bolj gost, ko je učenjak z vročo žico fosfor prižgal. Dim, ki pri tem nastaja, je spojina fosforja in kisika: fosforjev petokis.

Če fosforjev petokis raztopimo v vodi, dobimo kislino, ki se imenuje fosforjeva kislina. V tej kislini se topijo nekatere kovine. Soli, ki tako nastanejo, se imenujejo fosfati. V dvorani je stala omara, polna fosfatov.

Učenjak je ukazal, naj mu prinesejo pšenice in pšenične slame. Vsako posebej je zažgal, nato pa je pepel preiskoval in našel, da je v pepelu pšenice 50%, v slami pa 10% fosforja.

»Fosfor je peta neobhodno potrebna rastlinska hrana. Rastlina ga potrebuje, kadar raste in kadar zori. Čist

fosfor je hud strup, zaradi tega čistega ne dajemo v zemljo. Skrbeti pa moramo, da dovajamo zemlji one fosforjeve spojine, ki jih rastlina potrebuje.«

»Ali v zemlji sami ni fosforja?«

»V zemlji je nekaj fosforja, seve v obliki spojin. Te spojine nastanejo predvsem, kadar razpada kamen, ki se imenuje apatit. Nekaj fosforja pride v zemljo tudi na drug način. Skoraj v nobeni zemlji pa ga ni toliko, da bi kmet smel držati roke križem.

Fosfor se nahaja v hlevskem gnoju. Raziskovanja so pokazala, da ima 1000 kg svežega hlevskega gnoja sledečo količino fosforja:

kravji gnoj 1 in $\frac{1}{2}$ kg, svinjski gnoj 2 kg, konjski gnoj 5 kg, kokoški gnoj 15 kg.

Mnogo takoj porabnih fosforjevih spojin je dalje v gnojnici in v greznici, radi tega moramo skrbeti, da se nam ne razlivata in ne uničujeta.

Ker količine fosforja v hlevskem gnoju ne zadostujejo za obilno žetev, si pomagamo s temi umetnimi gnojili:

Rudninski superfosfat, ki vsebuje do 18 % fosforjeve kisline.

Kostna moka, surova, vsebuje 10 do 12 % fosforjeve kisline.

Kostna moka, razklejena, vsebuje 30 % fosforjeve kisline.

Kostni superfosfat vsebuje 18 do 20 % fosforjeve kisline.

Tomaževa žindra vsebuje 16 do 18 % fosforjeve kisline.

Poleg naštetih poznamo še umetna gnojila, ki razen fosforja vsebujejo še druge koristne prvine.«

»Koliko fosforja pa odpeljemo domov s pridelki?«

»Če odpeljemo z njive 100 kg pridelka, smo odpeljali sledeče količine fosforjeve kisline, izraženo v kg:

Pridelek	Zrno	Slama	Skupaj
rž	0,84	0,26	1,10
pšenica	0,85	0,25	1,10
koruza	0,50	0,40	0,90
seno	—	0,35	0,35

Tudi pri fosforju si mora umni kmetovalec izračunati, koliko hlevskega gnoja in koliko umetnega mora potrositi.

(Se nadaljuje.)

Arabska poroka

V Arabiji traja poroka ženina in neveste tri dni. Glavna oseba vse te dni je nevesta. Ženin je bolj postranska oseba. V teh treh dneh sme komaj enkrat videti obraz svoje bodoče žene brez pajčolana.

Najprej obleče stara Arabka nevesto v slavnostno obleko. Nato ji potrese po obrazu nek rumeni prah ter ji pobarva lica z rdečo barvo, obrvi pa s črno. Na lica, čelo in brado ji nariše zlate zvezdice in okraske. Na glavo polože sedaj nevesti visoko pokrivalo. Kot znak možitve ji pobarvajo roke z rdečo barvo. Oblečena v široke hlače in zavita v haljo srebrnega brokata, ki ima na gosto razpredeno vezenino, sede nevesta na vzvišen prostor v hiši in sprejema goste. Ko so gosti zbrani, pride v hišo godba s piščalkami in bobni. Nato nastopijo plesalke, da zabavajo goste. V odmorih se nevesta večkrat odstrani. Ko se vrne, nosi drugo obleko. S tem hoče pokazati gostom vso svojo bogato doto. Čim večkrat se nevesta preobleče, tem več veljavna je. Gostje prinašajo darove in se med seboj kosajo, kdo bo nevesto bolj bogato obdaril. Vsakega gosta postreže nevestina hiša s kavo in sladkarijami. To se ponavlja tri dni zaporedoma. Šele četrti dan sme ženin odpeljati nevesto na svoj dom.

Plavajoča igla

Igla je jeklena. Jeklo je težje od vode. Radi tega igla ne more plavati na vodi. Če jo položiš na vodno gladino, se potopi. V gotovih primerih pa se ti vendar posreči, da ostane igla na vodnem površju. Najlaže dosežeš to, ako deneš iglo na cigaretni papirček in oprezno položiš papirček z iglo na vodno gladino. Papirček se bo

nasrkal vode in padel na dno, igla pa bo mirno plavala na vodi in ne bo tonila.

Če si le količkaj spreten, se ti posreči poizkus tudi brez papirčka. Paziti moraš pri tem, da položiš vso iglo istočasno na vodno gladino in da se ne dotakne prej vodnega površja s konico igle. Uspeh ti je še bolj zagotovljen, ako si uravnaš pred poizkusom lase z roko in mencaš nato iglo med prsti.

Ako pa iglo pred poizkusom potegneš skozi plamen, izženeš iz nje vso čarobno moč in igla se skoro gotovo potopi.

Kakšen je tedaj tisti škrateljček, ki drži iglo na vodni gladini tako trdno, da ne tone?

Ni nobenega takšnega škrateljčka in tudi igla je pri vsem docela nedolžna. Vzrok moramo iskati v tekočini. V površinskih plasteh vode, kakor sicer vsake tekočine, vlada nekakšna napetost (napetost površja), ki se izraža na zunaj tako, kakor da bi bilo površje prevlečeno s tanko kožico. Ta napetost zadostuje, da plava na vodni gladini jeklena igla, ki je veliko težja od vode. Paziti pa je treba, da se položi igla na vodo tako, da nikjer ne predre vodnega površja. Veliko lažje se posreči poizkus na olju, kljub temu, da je olje lažje od vode. Olje, kakor sicer vse tolstše sploh, ima večjo napetost površja kot voda. Radi tega je priporočljivo, da iglo pred poizkusom otolščimo. V to svrhu zadostuje že tolstča naših las. Otolščena igla ne plava neposredno na vodi, temveč na silno majhni tolstčni plasti, ki je z očesom ne moremo zaznati.

Če pa iglo prej segrejemo, izgubi vso tolstčo na svojem površju. Voda jo radi tega lahko omoči in igla se potopi.

Zaradi napetosti površja švigajo tudi lahko po vodni gladini s svojimi dolgimi in tankimi okončinami znani *drsalci*.

Velikost napetosti površja se ne da neposredno določiti, temveč le posred-

no izračunati. Prvi je izračunal velikost tega pritiska l. 1886. naš rojak, koroški Slovenec, Josip Štefan. Pritisk je ogromen. Pri vodi znaša nad deset tisoč atmosfer, to je deset tisočkrat toliko kakor zračni pritisk.

Skrivnostne sposobnosti živali

Živali ne znajo sicer misliti, a razpolagajo v boju za življenje druge sposobnosti. Posebno razvita so njih čutila. N. pr. voh je pri nekaterih živalih tako razvit, da človek tega skoro razumeti ne more. Ne čudimo se, da zna ločiti pes razliko v duhovih tudi tam, kjer naš nos odpove, tudi se nam preveč čudno ne zdi, da zaduha krt meso skozi šestnajst centimetrov debelo zemeljsko plast in da omami ježa že duh po tobaku ali da zavoha n. pr. slon (ki zelo slabo vidi) razne stvari že na daljavo šestih kilometrov, to se nam že tako čudno zdi, da si mislimo, če morda slon ne loči predmetov na tako daljavo na kakšen drugačen, nam nerazumljiv način.

Isto velja za voh nekaterih žuželk. Seveda so za to njihove tipalke, ki jim služijo namesto nosu, izredno fino razvite. Čebela ima na vsaki taki tipalki približno 30.000 celic za voh. Le na ta način je mogoče, da se zbere n. pr. pri kaki mrtvi miši kmalu vse polno žuželk. Nekatere žuželke ločijo po duhu smreko od jelke. Lesne ose »zavohajo« žuželko v lesu in zabodejo svoje želo z jajčeci natančno tja, kjer se nahaja buba hrošča, v katerega hoče osa položiti svoja jajčeca.

Tudi čebele se vračajo tja, kjer je stal panj, četudi smo ga premaknili za par metrov. Zanimivo je, da tega ne store čebele, ki smo jim porezali tipalke: vsaka leti naravnost na novo mesto panja. Najbrž se sedaj poslužujejo le oči. Ali kako to, da odleti čebela s paše naravnost v ravni črti k čebelnjaku, četudi leži na skritem mestu, tega si nihče ne zna razlagati. To se zgodi tudi, če odnesemo čebele 6 do

7 km daleč. Tako daleč ne vidijo, ker nimajo dobrega vida. Najprej se dvignejo v zrak in odlete nato naravnost proti čebelnjaku. Iz gozda najdejo teže domov. Če jih pa odpeljemo na morje ali jezero le 100 m od obale, ne najde nobena več domov. Ali ni to čudno?

Živali lahko najdejo svojo pot torej zaradi posebne sposobnosti, ne da bi se posluževale svojih čutil. Razen tega čutijo živali že vnaprej spremembo vremena. Nekatere živali so nekaki vremenski preroki. Dokazano je, da zleze zelena žaba iz vode, ako se bliža nevihta. V Južni Afriki se zberejo orli pred nevihto v kaki varni dolini, kače, škorpioni in miši prilezejo iz svojih lukenj. Neki učenjak je opazil, da zlezejo pred potresom krokodili iz reke Orinoko. Tudi psi zaslutijo potres. V Italiji in na Japonskem vedo vsi, da se bliža potres, ako začno psi na poseben način tuliti. Tudi čebele zlete iz panja pred potresom. Ptiči vedo že vnaprej, v katero drevo bo strela udarila. Pod drevesom, na katerem čepe vrane, je varno ob nevihti.

Mnogo je dokazov za to, da zaslutijo živali celo smrt. Večkrat se je zgodilo, da so mačke ali psi prestrašeni odskočili od svojega gospodarja proč. Kmalu nato je navidezno zdravi gospodar umrl. Prirodopisec Brehm pripoveduje, da je imel v kletki ptiča kondorja, ki je bil poln uši. Nenadoma so vse uši zbežale od ptiča. Tri ure nato je ptič poginil. Živali zaslutijo tudi lastno smrt. V Afriki je polno pokopališč slonov. Ta pokopališča leže skrita med goščo in sloni se podajajo tja, kadar se jim bliža smrt. Na teh pokopališčih leži vse polno ogromnih kosti poginulih slonov.

Sluh in vid je pri nekaterih živalih istotako razvit. Med pomorsko bitko na Skageraku so se zaradi grmenja topov razburili fazani, ki so bili od bitke 400 km daleč. Sokoli ločijo gibajoče se predmete na daljavo 1700 m, torej boljše kot najboljši daljnogledi. Najbrž zmorejo to po kakem šestem

čutu, ki ga mi ne poznamo. Dokazano je, da se pes, ki se je izgubil, ne vrača domov po svojem sledu, temveč po nekakem čutu za orientacijo. Tak čut imajo tudi druge živali. Golobi-pismo-noše najdejo svojo zračno pot do 1600 kilometrov. Psi Eskimov se ustavijo na mestu, kjer stoji koča, četudi leži koča globoko pod snegom. Ugotovili so, da drve nosorogi v ravni črti k drugi, kilometre oddaljeni vodi, ako se je običajno napajališče posušilo. V svetovni vojni se je neki topniški oddelek preselil iz fronte na Francoskem na fronto v Rusijo. Čez tri leta se je ta oddelek spet vrnil na Francosko. Takoj so konji šli vsak k tisti razvalini, kjer je nekoč stal njegov hlev.

Tovarištvo med srakami

Na nekem lovu je lovec slučajno ustrelil mlado srako. Vzel jo je s seboj, da bi jo uporabil na njivi za strušilo. Toda že na poti proti njivi je opazil, da ga zasleduje druga sraka in kroži nad njegovo glavo. Ko pa je nataknil mrtvega ptiča na palico sredi njive, je priletela od nekod jata srakinih tovarišic. Vse so krožile okrog ponesrečenega ptiča, dokler niso opazile, da je njih tovarišica izgubljena. Tedaj so z velikim razburjenjem in vriščem odletele od nesrečnega kraja. Še dolgo potem so se srake ogibale dotične njive.

Neki prijatelj prirode je imel priliko opazovati hud boj med srako in kraguljem. Začudeno je opazoval boj tako neenakih nasprotnikov. Sraka se je skušala ubraniti močnejšega nasprotnika s tem, da se mu je zaganjala s kljunom v oči. Toda kragulj se je vedno spretno izognil in se končno dvignil visoko v zrak, da je dobil srako pod se. Sraka je bila od močnih in ostrih kraguljevih krempljev že precej poškodovana in izmučena. Torej je bila zmaga kraguljeva že gotova. Tedaj pa sta prileteli od nekod dve novi sraki, ki sta opazili, da bo njuna tovarišica kmalu podlegla premoči. Vrgli sta se z vriščem na sovražnika, da bi s

tem obrnili njegovo pozornost drugam. Toda kragulj se je oplašil, se izmotal iz boja ter urno odletel proti bližnjemu gozdu.

Planinske koče v Sloveniji

Aleksandrov dom (757 m) v Logarski dolini.
 Aleksandrov dom (2404 m) pod Triglavom.
 Aljažev dom (1010 m) na podnožju Triglava.
 Bistriški dom (601 m) poleg izvira Kamniške Bistrice.
 Celjska koča (700 m) pod Tolstim vrhom (838 m).
 Cojzova koča (1791 m) na Kokrškem sedlu.
 Češka koča (1543 m) pod Grintavcem (2558 m).
 Dom na Kočah (1400 m) pod Kofcami (1500 m).
 Dom na Komnj (1520 m) na Planini na Kraju.
 Dom na Kozjaku (1000 m).
 Dom na Krvavcu (1700 m) pod Krvavcem (1853 m).
 Dom na Lisci na vrhu Lisece (974 m).
 Dom na Mirni (1048 m).
 Dom na Mrzlici (1119 m) nad Hrastnikom.
 Dom na Plešivcu (Urška koča 1696 m).
 Erjavčev dom (1515 m) pod Vrščem.
 Frischaufov dom (1378 m) na Okrešlju.
 Hausenbichlerjeva koča (1000 m) na Mrzlici.
 Hlebov dom (900 m) pri Rušah na Pohorju.
 Hofbauerjeva koča na Titanj, planini (1481 m).
 Jurkova koča (924 m) na Lisci (947 m).
 Kadilnikova koča (1835 m) na Vel. Golici.
 Kamniška koča (1884 m) pod Kamniškim sedlom.
 Klemenčeva koča (1505 m) pod V. Gor. (1967 m).
 Kocbekov dom (1744 m) pod Ojstrico (2349 m).
 Koča na Boču (980 m) na Pohorju.
 Koča na Gorjancih (822 m) na istem vrhu.
 Koča na Gozdu (1226 m) pod Prisrionikom (2547 m).
 Koča na Košuti (1500 m) na pobočju Košute.
 Koča na Klopnem vrhu (1269 m) na Pohorju.
 Koča na Kremžarjevem vrhu (1161 m) na Pohorju.
 Koča na Ljubniku (1024 m) na istem sedlu.
 Koča na Mošenjski planini (1312 m) na Jelovici (1410 m).
 Koča na Pesku (1382 m) pod Rogljem (1517 m).
 Koča na Rogiški (Donški) gori (838 m).
 Koča na Smrekovcu (Koritzijska koča) (1380 m).
 Koča na Sv. Planini (985 m) pri Trbovljah.
 Koča na Šmohorju (874 m) na Javorniku.
 Koča na Vel. Planini (1558 m) pod Vel. Planino (1666 m).
 Koča na Zasiški planini (892 m) na isti gori.
 Koča pod Bogatinom (2008 m) na Planini na Kraju.
 Koča pod Dieskovcem (1237 m).
 Koča pri Sv. Treh kraljih (1911 m) pod V. Vrhom.
 Koča pri Triglavskih jezerih (1683 m) pod Triglavom.
 Koča v Jesenu (1180 m) pod Kranj. Storžičem.
 Koča v Krnci pod Škratlatico (2738 m).
 Koča v Planini (1108 m) pod Jalovcem (2643 m).
 Krekova koča (1652 m) na vrh Glat. Ratitovca.
 Krjavljeva koča (771 m) na vrhu Obolna.
 Lučka koča na Loki (1956 m).
 Malnerjeva koča (1343 m) pod Črno prstjo.
 Mariborska koča (1080 m) na Pohorju.
 Mozirska koča (1444 m) pod Goltjim masivom.
 Nandetova koča med Bistr. domom in Kamniško kočo.
 Orožnova koča (1348 m) pod Črno prstjo.
 Pskernikova koča v Logarski dolini.
 Planšarski dom na Bibi (1058 m) na g. Menini.
 Pohorski dom (1043 m), depen. Mariborske koče.
 Planinski dom na Uskovnici (1161 m).
 Prešernova koča (2198 m) na vrhu M. Stola.
 Robanova koča pod severno steno Ojstrice.
 Roblekov dom (1700 m) pod Begunjsčico.
 Ruška koča (1249 m) pri Rušah na Pohorju.
 Seniorjev dom (1522 m) na Ribniškem sedlu.
 Skalaški dom na Rozci (1594 m) na Karavank.
 Skalaški dom na Voglu (1540 m) pod Triglavom.
 Smučarski dom pri Bohinjski Bistrici.
 Smučarski dom »Mirije« (950 m) v Slatinj (2 kočli).
 Spodnja koča na Golici (1582 m) pod V. Golico.
 Sport hotel na Goreljku (1250 m) (na Pokljuki).
 Staničeva koča (2332 m) pri ledeniku Zeleni sneg.
 Tomazinova koča na Sv. Gori pri Trbovljah.
 Triglavski dom (2515 m) na Kredarici.
 Trillerjeva koča v Logarski dolini.
 Uletova koča na Peci (1654 m) na M. Peci.
 Valvasorjeva koča (1180 m) na pobočju Stola.
 Villanova koča (1507 m) na pobočju Begunjsčice.
 Vodnikova koča (1809 m) na Velem polju.
 Zeleniška koča (1534 m) pod Begunjsčico.

MOJA PUNČKA

*Moja punčka je zaspana,
aja, aja, aja,
vedno rada mi nagaja,
aja, aja, aja.*

*Še ponoči ne miruje,
aja, aja, aja,
vedno kaj me nadleguje,
aja, aja, aja.*

*Kadar hoče imeti mleka,
aja, aja, aja,
glasno vedno mi zaveka,
kaja, kaja, kaja!*

Eufemija Slivar,

III. razr. osn. šole za Bežigradom.

Odhod gospoda Ljubiča

V četrtek, 14. decembra, so odhajali od nas gospod Ljubič Matko. Veliko ljudi se je zbralo v šolski sobi, da se bodo poslovili od dobrega gospoda upravitelja. V šoli smo tudi deklamirali in ko je bilo to vse končano, smo pohiteli z gospodom na postajo v Gradac. Vsi ljudje so jokali za tako dobrim gospodom upraviteljem. Odhod gospoda Ljubiča je bil žalosten. Veliko ljudi je šlo z gospodom na postajo. Na postaji so nekateri možje tudi govorili. Ko je pridrvel vlak, na katerega so morali gospod Ljubič, je vse jokalo. Gospod so dobili tudi lep šopek za spomin, z njim so nam mahali. Potem, ko ni bilo več videti vlaka, smo šli pa žalostni domov. Vsi ljudje so rekli, zakaj morajo oditi od nas, saj so bili tako dobri. Tudi so vsi rekli, da je škoda tako dobrega gospoda upravitelja. Oni so bili že 15 let v Podzemlju in se trudili z otroki, a sedaj so morali oditi daleč proč od nas, v hribe na Štajersko.

Želim jim, da bi se kmalu povrnili nazaj v Podzemelj.

Podzemelj, 21. decembra 1939.

Malika Starašinič,
učenka V. razreda v Podzemlju.

Iz moje mladosti

Minula so lepa leta. Ko sem bila stara štiri leta, smo živeli v Mokronogu. Moj papa je prodajal v trgovini, mama je šivala, teta Helka pa je kuhala.

Ko je bila zima, sem se sankala. Včasih sem tudi padla in mi je pritekla kri iz nosa, takrat je bil jok in stok. Rada sem gledala, kako pokriva sneg vso naravo. Sv. Miklavž mi je vedno veliko prinesel. Rada sem tudi pela. Tako sem preživela dolgo zimo. Imela sem veliko prijateljc. Nekega dne se dogovoriva z Marico, da odideva popoldne v gozd. Popoldne pridem k Marici in ji rečem: »Vzemi lonček, po borovnice greva!« Tudi jaz sem vzela lonček in tako sva se odpravili. Prideva v gozd in začeli sva trgati debele borovnice. Marica je imela prva zvrhan lonček. Rečem ji: »Marica, počakaj me, da tudi jaz napolnim svoj lonček!« Če bi rekli ljudje, da sva počasni, bi jim odgovorila: »Kaj pa mislite, da je lonček borovnic kar tako.« Z Marico sva se zopet odpravili domov, imeli sva zvrhane lončke. Jaz sem dala borovnice mami. Marica pa jih je nesla tudi svoji mami. Nikdar ne bom pozabila teh lepih let, vedno jih imam v spominu, kakor da bi vse to včeraj doživela.

Tatjana Stanič,
učenka IV. razreda v Ribnici.

MATJAŽEK

*Že Matjažka spat pode
in zelo ga s tem jeze.
Fant bi se še rad igral,
ne pa v posteljici spal.*

*A ker šiba mu preti,
že v srajčici hiti,
hopa hop in cop cop,
leče fantek spat v kolop.*

Desanka Knez, dijakinja III. gimn.

Križanka

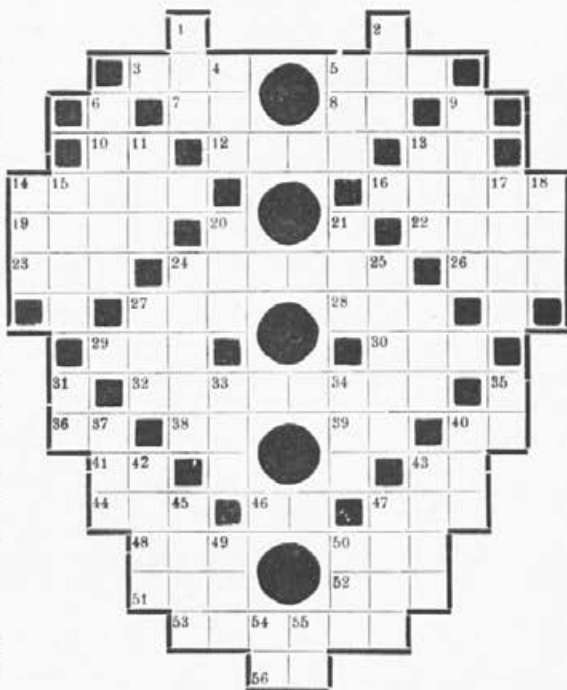
(Sestavil Fr. Sušnik.)

Vodoravno:

3. števniki, 5. del pokore, 7. zaimek, 8. veznik, 10. predlog, 12. drag kamen, 13. predlog, 14. glodalec, 16. mesto na Češkem, 19. nadležna žival, 22. kmečka jed, 23. domača žival, 24. izmeče vulkan, 26. vrsta športa, 27. prostor, kjer se križajo stene, 28. oče, 29. lepa ptica, 30. kralj živali, tudi bolgarski denar, 32. zadnji mesec, 36. pesnitev, 38. ca, 39. at, 40. zaimek, 41. prostorninska mera, 43. oblika pomožnega glagola, 44. vodna žival, 46. začetni črki pesnika Cicibana, 47. organ, s katerim gledamo, 48. nasprotno od star, 50. glavni junak Gotovčeve opere, 51. vprašalnica, tudi turški dostojanstvenik, 52. dolga doba, 53. oblika glagola očarati, 56. dva enaka samoglasnika, tudi začetni črki jug. agencije.

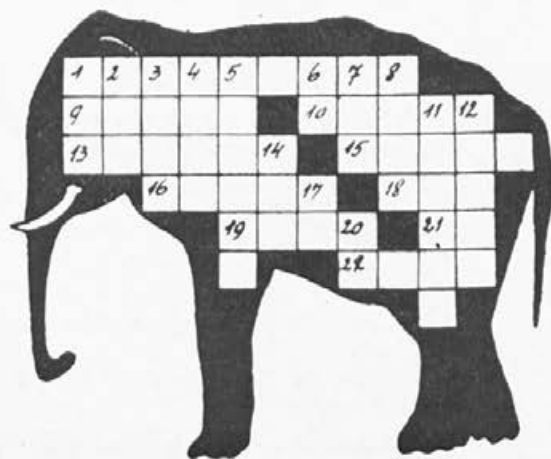
Navpično:

1. Moško ime, 2. deček, ki ni priden, 4. zaimek, 5. riba, 6. kulturna rastlina, 9. trgovski izraz, 11. stari oče, 13. zaimek, 14. stročnica, 15. vrh v Kamniških planinah, 17. kralj ptic, 18. vodna žival, 20. izraz pri šahu, 21. števniki, 24. lovi živali, 25. športnik, 27. velika posoda, 31. oblika gl. vedeti, 33. vladar, 34. temen glas, 35. veznik, 37. dvojce stvari, 40. trije enaki samoglasniki, 42. poškodba kože, 43. športna panoga, 45. narodni ples, tudi prometno sredstvo, 47. kralj ptic, 49. predmestje Ljubljane, 50. prva ženska, 54. kakor 56 vodoravno, 55. egipčanska boginja.

Križanka »Slon«

(Sestavil Vladimir Puc)

Vodoravno: 1. mnogo cenjena živalska kost, 9. luna, 10. pregled vojaških obveznikov, 13. beseda v stavku, 15. poljsko delo, 16. pekarska potrebščina, 18. zabava, 19. števniki, 21. pogojni veznik, 22. moško ime.

Navpično: 1. oblika pomožnega glagola biti, 2. nam daje gozd, 3. domača žival, 4. nebesa, 5. krčelj, 6. veznik, 7. osebni zaimek (sklon), 8. svetopisemska oseba, 11. otoški prebivalec, 12. ubog, 14. sodarski izdelek, 17. izraz pri kvartanju, 20. nikalnica.

Rešitve ugank iz 5. štev. »Našega roda«

Križanka Medved: Vodoravno: 1. as, 3. Slovenija, 8. dete, 10. Igor, 11. me, 13. sova, 14. od, 15. led, 16. omara, 18. značiti, 19. dir, 21. vi, 22. Ada, 24. mak, 25. rt. — Navpično: 1. anoda, 2. sir, 3. star, 4. le, 5. vi, 6. Egon, 7. ametist, 8. dom, 9. Eva, 12. Edi, 13. Som, 15. livar, 17. Adam, 18. zrak, 20. Ida.

Babilonska zmešnjava: Mačka lovi miši, Dekla pomiva posodo, Čevljar popravlja sandale, Cigan uglašuje violino, Pastir pase koze, Pes podi zajca,

Cieibanova številčna uganka:
Staro leto se odpelje, novo nam nasproti teče,
naj usliši naše želje in varuje nas nesreče.

Uganke so pravilno rešili in bili izžrebani za darila:

Zofka Gracej, uč. 6. razr. ljudske šole v Rušah; Milica in Teodor Kogoj, uč. 2. razr. ljudske šole na Zg. Jezerskem; Vida Lenarčič, uč. 1. razreda ljudske šole v Blatni Brezovici pri Vrhniki; Zvonko Dežman, učence 2. razr. ljudske šole, Bežigrad.

Razpis nagrad

Dva rešilca križanke »Slone« (za učence ali učenke od 1. do 3. razr.) in dva rešilca križanke Fr. Sušnika (za učence od 4. razreda dalje) prejmejo lepe nagrade.

Klišeje eno- ali večbarvne, za časopise, knjige, razglednice itd., izdeluje **klišarna**

»Jugografika«
Ljubljana — Sv. Petra nasip 23

*Kar potrebuje mladina v šoli
in doma, dobi po nizkih cenah v*

Učiteljski knjigarni v Ljubljani
in v podružnici v Mariboru

Posebno priporočamo bogato izbiro lepih mladinskih knjig po znižanih cenah. Izberite knjige po cenikih, ki jih imajo šolski upravitelji, in naročite skupaj, da bo nižja poštnina

LJUDSKA SAMOPOMOČ

reg. pomožna blagajna
v Mariboru, Aleksandrova 47

v lastni palači
Podružnica: Ljubljana, Tyrševa cesta 34
sprejema vse zdrave osebe od 17. do 70. leta v zavarovanje za pogrebno za zneske od din 1000— do 10.000—; za doto od 1. do 16. leta starosti za zneske od din 1000— do 25.000—.
— Zahtevajte brezplačno pristopno izjavo in informacije! — Do sedaj izplačali na podporah preko 30 milijonov dinarjev.
Ustanovljena leta 1927.

Zaupniki se sprejemajo za vsak kraj dravske banovine

Otroci, hranite in varčujte, pomnite:
Iz malega raste veliko!

Mestna hranilnica ljubljanska

izdaja na dom **domače hranilnike**, najboljše učence **obdaruje** z zlatimi darilnimi knjižicami. Stopite tudi Vi v krog njenih vlagateljev in varovancev!

Klavirje / vijoline /
Hohner harmonike /
Jazz instrumente in
vse kar za muziciranje
potrebujete, dobite v
najboljši izdelavi
in najceneje pri

R. WARBINEK
LJUBLJANA, MIKLOŠIČEVA 4